

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОВАЛЬЧУК ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, доцент
_____ М. В. Савченко
« ____ » _____ 2020 р.

**Парадигма функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах
шведської моделі розвитку**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
З.А. Атаманчук, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат екон. наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2020

АНОТАЦІЯ

Ковальчук Д.О. Парадигма функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах шведської моделі розвитку. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2020.

У роботі розглянуто теоретичні засади шведської моделі розвитку, проаналізовано діяльність шведських корпорацій та розглянуто перспективи застосування шведської моделі в Україні.

Основними науковими результатами магістерської роботи є кореляційно-регресійний аналіз дослідження діяльності багатонаціональної корпорації АВ Electrolux та розробка рекомендацій щодо застосування шведської моделі розвитку в Україні.

Ключові слова: Шведська модель розвитку, соціально-орієнтована економіка, податкове навантаження, прибуток, населення.

81 с., 12 табл., 6 рис., бібліограф.: 103 найм.

Kovalchuk D. The functioning features of multinational corporations in the Nordic Model. Specialty 292 International economic relations. Educational program «International economic relations». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2020.

The paper considers the theoretical foundations of the Nordic model, made an analysis of the business activities of Swedish BNCs and prospects of application the Swedish model in Ukraine.

The main scientific results of the master's thesis are the correlation-regression analysis of the study of BNC AB Electrolux and the development of recommendations for the application of the Swedish development model in Ukraine.

Key words: Swedish model of development, socially-oriented economy, tax burden, profit, population.

81 p. 12 tabl., 6 fig., bibliography: 103 it.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	7
1.1 Історичні аспекти зародження Шведської моделі	7
1.2 Основні положення та характеристика Шведської моделі економічного розвитку.....	13
1.3 Особливості формування й розвитку моделі шведського соціально-орієнтованого господарства	18
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ.....	32
2.1 Загальна характеристика функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі.....	32
2.2 Аналіз діяльності багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку	39
2.3 Дослідження ролі держави у функціонуванні багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку економіки	55
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ	67
3.1 Напрямки розвитку та перспективи багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі.....	67
3.2 Рекомендації щодо застосування Шведської моделі розвитку в Україні	70
3.3 Шведська інноваційна політика та її перспективи	75
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми. На початку двадцять першого століття на хід розвитку передових країн домінуючий вплив мають соціальні фактори, вплив яких охоплює всі сфери економіки і призводить до зміни структури суспільних потреб, видів економічної діяльності та загальнолюдських цінностей.

У ХХ столітті в Швеції відбулося те, що часто називають «економічним дивом». Протягом усього лише кількох десятиліть бідна аграрна країна перетворилася в одну з найбагатших і найбільш високорозвинених індустріальних держав.

Швидка індустріалізація, відсутність конфліктів на ринку праці, традиційне мистецтво вирішувати соціальні конфлікти, обходили шведську економіку стороною, – це були основні передумови виникнення товариства «загального благоустрою» та стрімкого розвитку Шведських корпорацій.

Вивченням причин створення Скандинавської моделі ведення бізнесу та їх аналізу займалися такі вітчизняні та іноземці науковці як : Булатов А.С., Добринін А.І., Мамедов О.Ю., Волков А.М., Орехова Т.В., Хаджинов І.В., Ходов Л.Г., Куликов А.М., Можаяєв В.О., Еклунд К., Мюрдаль Г. та багато інших.

Метою дослідження є вивчення особливостей функціонування шведської моделі розвитку, а також парадигми діяльності шведських багатонаціональних корпорацій та розробка рекомендацій щодо застосування даної моделі в Україні.

Поставлена мета обумовлює вирішення низки **завдань**:

- ознайомитись з історичними аспектами зародження Шведської моделі економічного розвитку;
- охарактеризувати базові положення Шведської моделі розвитку;
- визначити особливості формування та розвитку моделі шведського соціально-орієнтованого господарства;
- охарактеризувати особливості функціонування багатонаціональних

корпорацій в умовах Шведської моделі;

- проаналізувати функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку;
- здійснити аналіз функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку на прикладі БНК АВ Electrolux та Volvo Group;
- дослідити роль держави у функціонуванні багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі;
- розробити напрямки розвитку та перспективи багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі;
- обґрунтувати застосування Шведської моделі розвитку в Україні;
- окреслити перспективи шведської інноваційної політики.

Об'єкт дослідження. Шведська модель економічного розвитку.

Предмет дослідження. Економічні взаємовідносини, які склалися в умовах соціально-орієнтованої економічної системи та її особливості. Діяльність багатонаціональних корпорацій в умовах шведської моделі розвитку.

Теоретичне та практичне значення мають запропоновані напрямки розвитку багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі, а також рекомендації щодо застосування елементів Шведської моделі розвитку в умовах України.

Інформаційною базою дослідження є статистичні дані Державного комітету статистики України, дані Світового банку, фінансова звітність компаній.

У процесі проведення дослідження використовувались такі **методи**: за допомогою діалектичного методу досліджено категорію «шведська модель розвитку», за допомогою методу діалектичного матеріалізму досліджено становлення шведської соціально-орієнтованої економіки, використано методи логічного і системного аналізу (для надання характеристики функціонування шведських багатонаціональних корпорацій та розробки системи заходів з

метою покращення їх діяльності), методи статистичного спостереження, логічного і порівняльного аналізу (для діагностики діяльності шведських корпорацій в умовах соціально-орієнтовної моделі економіки), економетричного аналізу (для дослідження взаємовпливу факторів на діяльність корпорацій), графічний метод (для наочного подання статичних даних), методи аналізу та синтезу (для розробки стратегії впровадження інструментів шведської моделі розвитку в українську економіку).

Наукові результати дослідження полягають у наступному:

- удосконалено підходи до визначення основних факторів впливу на ефективність діяльності багатонаціональних корпорацій в умовах шведської моделі розвитку, що дозволило виокремити характерні особливості функціонування компаній;
- отримано математичний інструментарій щодо дослідження впливу ключових факторів діяльності корпорацій на вартість їх активів, що дало змогу визначити подальші цільові орієнтири розвитку компаній;
- розроблено комплекс стратегічно важливих кроків та реформ, необхідних для ефективної імплементації шведської моделі економічного розвитку в Україні.

Результати кваліфікаційної магістерської роботи були апробовані на: ХХ Міжнародній науковій конференції студентів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 24-25 листопада 2020 р.); ІІ Всеукраїнській науковій конференції для бакалаврів, магістрів, аспірантів та молодих дослідників «Актуальні питання гуманітарних, технічних і природних наук» (м. Вінниця, 22 листопада 2017 р.); ХVІІ Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 7 грудня 2017 р.).

Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1 Історичні аспекти зародження Шведської моделі

В середині XIX Швеція, як і усі скандинавські країни була досить таки відсталою країною, яка в період швидкої індустріалізації, мала лише 15% від усіх робочих в промисловості, але до початку Першої світової війни цей показник виріс до 34%, всі інші були задіяні в сільському господарстві [57]. В країні був жахливий рівень життя, тому в період з 1860 р. до 1930 р. з країни виїхало шукати кращої долі більш ніж 1,2 млн. шведів, в основному новим місцем життя для них стала Північна Америка, це допомогла уникнути голоду та масового безробіття у країні [57]. Швеції вдалося уникнути участі у війні, що зберегло її інфраструктуру і навіть поліпшило її економічний стан: як під час так і після Першої світової війни країна активно експортувала продовольчі товари країни Антанти. Але одразу після війни в країні спостерігалась дефляція, що знизило виробництво на 25% в порівнянні із 1913 р., рівень безробіття склав більше 20%, два роки в країні була криза [15]. У міжвоєнний період, коли «привид комунізму» бродив по всій Європі, не обійшлося і у Швеції. В парламент увійшли соціал-демократи, які одразу ініціювали масу реформ: демократизація конституції, скорочення робочого дня до 8 годин, надання усім громадянам виборчого права, був заключний торговельний договір із Союзом Радянських Соціалістичних Республік, і до 1930-х років в країні спостерігався розквіт, був один із найвищих темпів приросту ВВП у світі [10]. За два роки реформи соціал-демократів вивели шведську економіку із кризи, але правлячою партією вони так і не стали, зустрівши потужний опір опозиціонерів.

З початком світової кризи в 1930-х рр. у Швеції знову відбувся економічний колапс, безробіття членів профспілок склало більше 25% [1]. Все більше і більше починало симпатизувати соціал-демократам, демонстраційний

ефект зіграв чи малу роль: кризи майже ніяк не вплинув на командно-адміністративну економіку Союзу Радянських Соціалістичних Республік, «сталінські» 13-16% темпи приросту ВВП, стали на противагу кризі перевиробництва в Сполучених Штатах Америки. Тому закономірно в 1932 р. на виборах перемогла Соціал-демократична партія Швеції (СДРПШ). Лідер цієї партії, Пер Альбін Ганссон висунув свою концепцію ведення господарства «Дім народу» (рис. 1.1), партія заключила договір з підприємствами, покращивши життя усіх робітників. Ганссон завжди хотів добитися двох цілей: повна зайнятість і вирівнювання доходів, тобто справедливості.

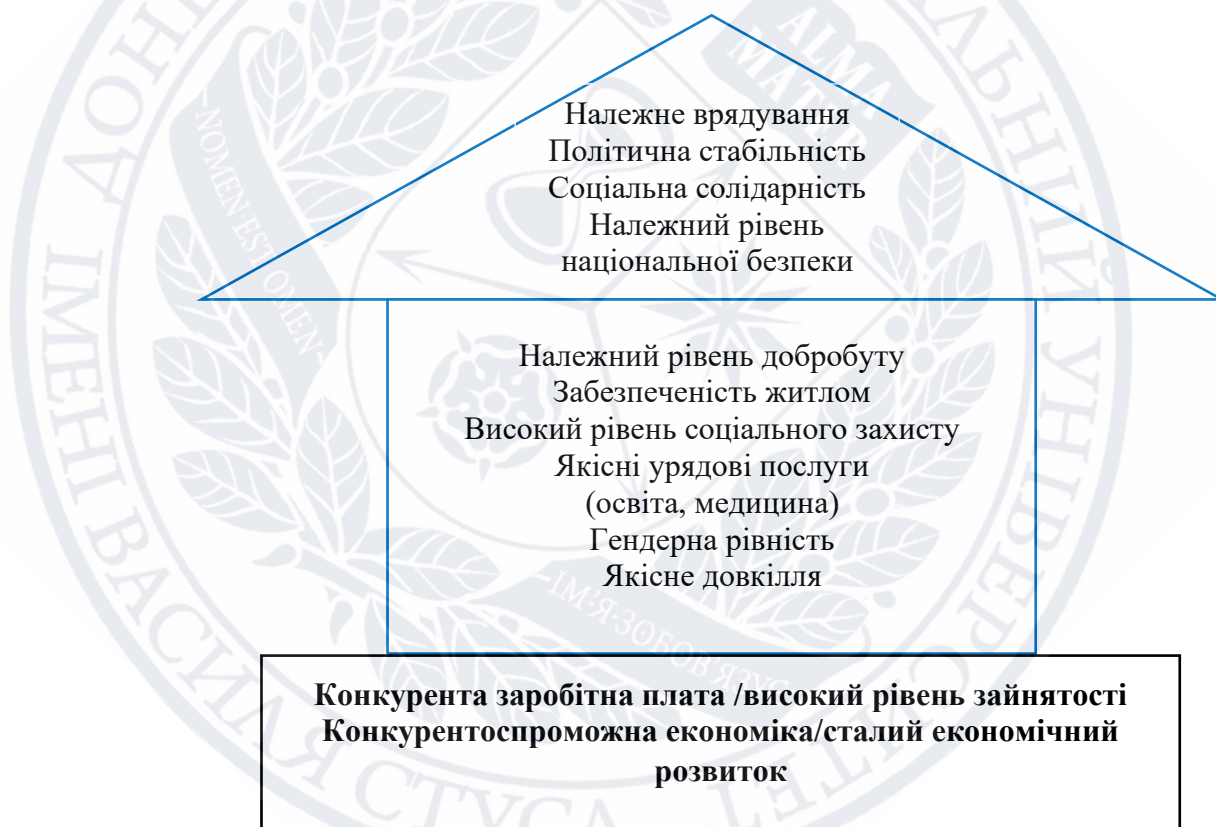

Рисунок 1.1 – «Дім народу» Альбіна Ганссона

Джерело: побудовано автором на основі [13]

Незважаючи на те, що приблизно за 100 років під парадигмою функціонування «Дім народу», королівство пододало шлях від бідної аграрної

країни до процвітаючого суспільства, позбавлення від воєн і політичних потрясінь, з розвиненою системою демократичних свобод, високим рівнем життя і соціального захисту, основна парадигма розвитку ставиться під сумнів, переоцінюється, а іноді і зовсім відкидається. Переоцінка цінностей шведського суспільства здається тим більш дивною, якщо звернутися до даних об'єктивних досліджень міжнародних організацій. Так, за даними дослідження міжнародних організацій під егідою ООН 155 країн світу за індексом «рівня щастя населення в 2017 році» Швеція посіла 9-те місце [5]. За рейтингом «якості життя», що проводиться серед 188 країн світу британським дослідницьким центром The Economist Intelligence Unit в 2016 р. Швеція займала 5-е місце [5]. У той же час серед політиків, істориків, соціологів, а також в засобах масової інформації все більше зміцнюється думка про суперечливість колишнього шляху розвитку і необхідності зміни курсу суспільного розвитку. Так, в статті найвідомішою шведської газети Dagens Nyheter письменниця, політик лівих поглядів Віра Завалу в статті «Казкова країна, якої більше немає» стверджувала, що «всього за якесь десятиліття шведські розповіді про благополуччя, повної зайнятості, політичному спокої і мирі були відкинуті, а расизм настільки близький до уряду, що решта Європи не розуміє, що сталося» [9]. Історик Урбан Лундберг з Інституту вивчення майбутнього університету Стокгольма, дослідник еволюції європейської соціальної політики, стверджує, що сама парадигма розвитку «Дім народу» була невірно зрозуміла громадськістю [9]. Згідно з його думкою, мета розвитку суспільства полягала в тому, щоб «прищепити масам почуття необхідності служіння суспільству, нести тягар зобов'язань і жертв». Тим часом розвиток демократії є непередбачуваним, і вона знаходить свої власні шляхи. Прем'єр-міністр Швеції Улоф Пальме в 1980-ті роки вже не використовував термін «Дім народу», замінивши його терміном «держава добробуту», а потім «суспільство добробуту» [13]. На думку Лундберга, «Дім народу» в реальності відрізнявся, перш за все, технологіями, що полягають в холодних продуманих розрахунках соціальної інженерії [13]. В даний час шведи відмовилися від цього гасла, який застарів і зовсім не адаптований до сучасних проблем. У

минулому залишилися нерівність і бідність, тепер є інші загрози, перш за все масштабна імміграція, глобалізація, старіння, деградація навколишнього середовища. Однак є і позитивна оцінка практичної реалізації шведського «Дім народу». Наприклад, заслуговує на увагу думка політика Камілли Уднофф, яка, працюючи у період 1967-1974 рр. в складі соціал-демократичного уряду Таге Ерландера, відповідала за сімейну, молодіжну і міграційну політику. Вона відзначала, що реальним результатом політичного життя того часу була дуже ретельна і прагматична робота, яка показала свої міцні й надійні плоди [7]. Так, введення державної монополії на продаж алкоголю вирішило проблеми пияцтва, нові правила пенсійного страхування ліквідували бідність серед населення похилого віку, застарілі й нераціональні лікарняні каси були замінені загальним страхуванням здоров'я, житлова реформа сприяла успіху в справі боротьби з туберкульозом. Таким чином, було вирішено багато соціальні проблеми. Тому, розглядаючи «Дім народу», необхідно йти від ідеологізованої конструкції, а краще звернутися до оцінки практичних результатів.

Журналіст і діючий депутат парламенту від партії Шведських демократів Роберт Стенквіст також позитивно оцінює еволюцію «Дім народу», не виділяючи детально ідеологію його функціонування. Він вказує, що реалізація цього гасла далека від досконалості, але шведи пам'ятають безпечне і добре упорядковане суспільство, яке «піклувалася про його слабких членів, подолавши при цьому бідність, важку працю, бруд і хвороби» [27]. Стенквіст підкреслює, що тоді «для суспільства була характерна згуртованість, і, незважаючи на класові суперечності, воно рухалося в одному напрямку. Були розуміння і гордість за те, що ми спільно створили. Було відчуття гордості за нашу історію і загальне місце на землі. Було відчуття єдності, яке об'єднувало нас всіх разом, особливо коли були погрози» [33]. Однак журналіст відзначає, що потрібно бути більш похилому віці, щоб зрозуміти ці почуття. В цілому політики як лівої, так і правої орієнтації позитивно оцінюють розвиток шведського суспільства за часів «Дому народу». Відчувається певна ностальгія за тими часами. Однак всі одностайні в тому, що базові положення його

інститутів залишилися в минулому, а чинники сучасного розвитку економіки і суспільства вимагають нових рішень.

Шведський уряд не намагався ліквідувати підприємництво, так як це з поконвічна традиція - ще з вікінгів, які мали примітивні «компанії» по виробництву зброї і дорогоцінностей. Найстаріша у світі компанія «Стура Коппапберг» (в перекладі Рудна гора), заснована з 1100 р. на території нинішньої Швеції. У середньовіччя вельможі брали дозвіл у Короля на добування руди і обмінювали її на інші товари. Ця компанія працює і нині, виготовляє целюлозу, добуває мідь, руду та цинк [36].

З початком Другої світової війни Швеція одразу оголосила нейтралітет, проте відмовилась підписання пакту із нацистською Німеччиною про ненапад. Після війни діючий уряд Швеції пішов у відставку і до влади прийшли лише соціал-демократи. Перемога Радянського Союзу викликала масу симпатій до режиму більшовиків, тому у Швеції було засновано планову економіку. За першу п'ятирічку було зроблено вагомий внесок у розвиток Скандинавської моделі. Задачі п'ятирічки проглядаються і у нинішньому Шведському Королівстві, а саме соціальне забезпечення: загальне страхування по хворобам, видатки на дітей, новий закон про захист праці, збільшення терміну відпустки, заснування дев'ятирічної шкільної програми, також під час неї Швеція стала членом Організації Об'єднаних Націй. Під час другої п'ятирічки буржуазні партії остаточно втратили місце у парламенті. В країні був високий темп інфляції і через фінансову допомогу по «Плану Маршалла» її вдалося зупинити [43]. Також було націоналізовано ряд підприємств, створено соціальний пакет для пристарілих людей, підписано шведсько-радянську угоду про мирну співпрацю. Відбувалась індексація пенсій, заробітних плат, стипендій, що зумовило підвищення купівельної спроможності населення. Це все відбувалося до 1960-х років.

Світ став біполярним, і кожна країна мусила обирати шлях розвитку - соціалістичний чи капіталістичний, дві кардинально різні системи: капіталізм передбачав свободу підприємництва та приватної власності, а соціалістична

система заснована на соціальній рівності та суспільній власності на засоби виробництва.

Швеція, як і інші скандинавські країни не погодились ні з однією з цих систем. Традиція підприємництва є протиріччям суспільній власності на засоби виробництва, а прагнення до справедливості не збігається з капіталізмом.

В кінці 1960-х роках ціль усіх соціал-демократів була досягнута – поєднання високого економічного росту із приватним та державним сектором, справедливого розподілу ресурсів та високою зайнятістю утворили Скандинавську модель [56]. Величезну роль у встановленні цієї системи зіграла правляча партія, яка прагматично підійшла до управління Королівством, відкинула усі ідеологічні моменти, взявши лише найкраще з капіталізму та соціалізму. Одним із головних принципів при побудові Скандинавської моделі був «Нема чого різати курку, яка несе золоті яйця» [57]. До 1970-х років, тобто до почату Світової енергетичної кризи, приріст ВВП Швеції складав в середньому 4,3% щорічно [56]. Протягом останніх років королівство Швеція є одним з головних гравців у європейській та світовій політиці. На думку багатьох політологів цьому значною мірою сприяло вступ країни до Європейського Союзу. Питання про вступ до ЄС було піднято перед шведами на референдумі, під час якого понад 52% громадян висловилися за приєднання країни до спільноти [63]. Історичним це рішення можна вважати тому, що протягом багатьох років королівство дотримувалось принципу неприєднання. І хоча перш за все це стосувалося міжнародних військово-політичних блоків, населення Швеції завжди досить обережно ставилося до будь-яких наддержавних утворень. Однак ЄС виявився тим проєктом, який, в умовах глобалізації, викликав довіру шведів. Як результат, ЄС прийняв до себе нову високорозвинену країну, а Швеція – доступ до активної участі в політичних, економічних та соціальних процесах, що відбуваються в ЄС та на континенті в цілому. Слід зауважити, що Швеція одразу ж стала одним з лідерів Євросоюзу. Здобутком для населення став їх «паспорт». Індекс паспортів (англ. Visa Restrictions Index) – класифікатор країн за принципом свободи пересування їх

громадян, можливості відвідування інших країн без отримання в'їзної візи або з отриманням візи після прибуття. Сила паспорту громадянина Швеції є на першому місці разом із Німеччиною.

Також вступ Швеції до Європейського союзу додав до його діяльності північний вимір та досить свіжі підходи до вирішення актуальних питань сучасності. Так, Швеція, на відміну від деяких інших членів ЄС, всіляко підтримує розширення Європейського Союзу, вважаючи його природним процесом, який сприяє поширенню зони стабільності та демократії на континенті.

1.2 Основні положення та характеристика Шведської моделі економічного розвитку

Сьогодні Королівство Швеція – це високорозвинута індустріальна країна, основними рисами якої є машинобудівна, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість, чорна металургія, передові телекомунікаційні технології, розвинутий військово-промисловий комплекс. У всьому світі добре відомі такі шведські бренди, як Volvo, SAAB, Scania, Ericsson, Electrolux, Tetra Pak, Ikea, Oriflame [48]. Швеція обіймає одну із лідируючих позицій у світовій економіці, маючи передову промисловість, високорозвинуте сільське господарство, розгалужені та добре налагоджені зовнішньоекономічні зв'язки та один з найвищих у світі рівнів соціальної захищеності населення. ВВП Швеції становить понад 531 млрд дол США, у тому числі ВВП на душу населення – близько 53 тис дол США [26]. Швеція виготовляє близько 1% світової промислової продукції, на її долю припадає близько 2% світового експорту [26]. В галузі матеріального виробництва виробляється майже 60% ВВП країни, де зайнята лише чверть працездатного населення (решта – працюють у посередницькій сфері і сфері послуг) [26]. Опорою шведської економіки (1/4 ВВП) є промисловість, яка за рівнем роботизації дещо поступається лише Японії [78]. За рівнем доходів на душу населення, розвитку

соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я та охорони довкілля, а також іншими показниками Швеція належить до числа держав з найвищим у світі рівнем життя. Величезними досягненнями у соціальній сфері є 40-годинний робочий тиждень для усіх працюючих, оплачувані п'ятитижневі відпустки, пенсійне (після 65 років) забезпечення та допомога у випадках захворювань (до 90% заробітку), виплати безробітним, дотації та позики (на житло, навчання тощо), щорічна неоподатковувана допомога на кожну дитину віком до 16 років, шкільні стипендії (з 16 років) та багато інших пільг [67]. У забезпеченні соціального добробуту важливу роль відіграє шведська модель податкової системи, яка традиційно спрямована на вирівнювання доходів і життєвого рівня громадян.

Запас міцності шведської економіки виявився досить високим, щоб успішно протистояти нинішній світовій фінансовій кризі. Комплекс заходів, вжитих шведським Урядом наприкінці 2008 р., дозволив країні мінімізувати негативні наслідки для економіки, хоча повністю уникнути кризових явищ не вдалося навіть Швеції [65].

Шведська модель розвитку була побудована виходячи з особливостей менталітету населення, а саме: раціоналізм, самодисципліна, ретельне дослідження підходів до вирішення проблем, прагнення до спільної згоди і здатність уникати конфліктів.

Перша головна риса – безконфліктність. У той час коли Сполучені Штати Америки воювали у В'єтнамі, влаштовували державні перевороти, загалом 17 революцій за участю американських військових у період 1960-1970 рр., в той час коли Радянський союз на танках входив до Будапешту, Стокгольм займався виключно розвитком своєї держави [53]. Держава повністю зберегла всій промисловий потенціал в умовах нейтралітету, через міжнародні договори підтримувала попит на її експортну продукцію.

Головним плюсом для утворення Шведської моделі економічного розвитку була величезна кількість висококваліфікованої робочої сили,

однорідність народу в етнічному плані, що не давало підґрунтя для внутрішніх конфліктів.

Друга головна риса Шведської моделі розвитку – значна роль держави в економіці [57]. Соціал-демократична партія Швеція не підтримувала «невидиму руку ринку» Сміта, не повністю погодилась з вченням комуністів про командно-адміністративну економіку. Вони і в цій ситуації знайшли золоту середину. Держава дає свободу приватним підприємствам, допомагає їм у вирішенні проблем, але при тому активно працює на ринку праці і перерозподіляє ресурси через податкову систему. Сприяючи підвищенню продуктивності праці та доходів приватних компаній, держава залишається в праві стягувати величезні податки з них. Держава активно інвестує в інфраструктуру, у різні колективні фонди, створює сприятливі умови для усіх підприємців розширювати або починати новий бізнес. Ці умови полягають у підготовці висококваліфікованої робочої сили, створенні належних умов праці для робітників, побудова новітніх транспортних шляхів для зменшення витрат підприємців на транспортування товарів та послуг. При цьому, державні витрати просто колосальні, але кожен швед може отримати право на безкоштовну медицину, освіту, робоче місце, домівку.

Піклування про народ, концепція «Будинок для народу» є основною догмою Шведської моделі розвитку.

Також в моделі присутні і елементи планової економіки. Держава розглядає все як частину народного господарства. Підходячи раціонально до ведення бізнесу, держава формує науково обґрунтовані плани по розвитку продуктивних сил.

Однією із рис Шведської моделі розвитку є роль профспілкових організацій. В країні існує централізована система переговорів між власниками компаній та робітниками, де вони можуть узгоджувати розміри заробітної плати, відстоюючи інтереси пролетарія у всіх сферах виробництва та послуг. Безробіття - це не тільки несприятливі наслідки для населення, але ще і дуже дорогий метод боротьби з інфляцією. Значна частина витрат на політику на

ринку праці в Швеції повертається до державної казни у вигляді податків і внесків на соціальне страхування. Шведський досвід полягає в тому, що потужна і добре організована політика на ринку праці є високопродуктивною і вважається є ефективним способом використання грошей платників податків. Соціальна політика і регулювання ринку праці – це якраз те, що найбільше привертає увагу до шведської моделі [51].

Основним положенням Шведської моделі розвитку є те, що децентралізована ринкова система виробництва ефективна, держава не втручається у виробничу діяльність підприємства, а активна політика на ринку праці повинна звести до мінімуму соціальні витрати ринкової економіки. Сенса полягає в максимальному зростанні виробництва приватного сектора і як можна більшому перерозподілі державою частини прибутку через податкову систему і державний сектор для підвищення життєвого рівня населення, але без впливу на основи виробництва. При цьому акцент робиться на інфраструктурні елементи і колективні грошові фонди [19].

Шведська модель розвитку, увібравши тільки найкращі сторони кожної із двох економічних систем, вже ж має свої недоліки. Навіть чисельні реформи капіталізму чи соціалізму не усунуть всі мінуси. Скандинави навіть і не ставили за мету їх знищення, а просто намагалися зменшити їх кількість та вплив на економіку.

Серед недоліків Шведської моделі розвитку слід виокремити:

- Високі податки. Вони можуть знищити бізнес в кризовий період. Також це сприяє зменшенню мотивації розвивати свій бізнес, виходити на міжнародні ринки. Високі податки змушують шведів вивозити капітал із країни та реєструвати свій бізнес у інших країнах, як це сталося із ІКЕА;
- Надмірне піклування держави знижує мотивацію до продуктивної праці. Величезний соціальний пакет стимулює розвиток лінії й паразитизму серед населення. Безробітні не завжди поспішають підшукувати нове місце працевлаштування, чекаючи що держава все зробить за них. Це призупиняє розвиток економіки;

- Низька ефективність менеджменту в кризових ситуаціях. Демократичні принципи управління персоналом на швидко розвиваючих ринках, як ІТ-технологій, не дають змогу вчасно приймати рішення, що може знизити конкурентоспроможність шведських компаній;

- Значна роль держави в економіці. Окрім високих податків і величезного соціального пакету це стимулює розвиток демократії. Шведи, які самі по природі не полюбляють «возитися» з документами шукають обхід бюрократизації. Також значна роль держави не дає змоги зайти підприємцям на деякі стратегічно важливі ринки для держави;

Натомість переваги Шведської моделі розвитку включають:

- Піклування про населення. Держава забезпечує належним рівнем медицини, освіти та життя усіх шведів. А головне – це все безкоштовно;

- Високий рівень освіти призвів до того, що населення Швеції, як і населення Скандинавських країн загалом, є найбільш фінансово грамотними у Європі та світі [81];

- Низька соціальна диференціація, а як наслідок явище високопродуктивного середнього класу, який складає левову частку від усього населення. Це зміцнює єдність населення та ліквідує невдоволення владою. Також це значно стимулює економічний розвиток;

- Створення з боку держави рівних конкурентних умов для бізнесу. Водночас, держава субсидує перспективні проєкти та підприємства у кризовий період;

- Низький рівень корупції, її відсутність. Створивши належні умови проживання для кожного жителя Швеції корупція втратила свій сенс, як спосіб збагачення. Безумовно це одразу призвело до економічного і політичного стрибку Королівства на світовій арені;

- Створення кооперативів. Абсолютно унікальний досвід, який має на практиці застосувати кожна країна. Значні пільги та дотації кооперативам стимулюють експорт країни та ріст ВВП. Кооперативи слугують тимчасово місцем заробітку для молоді та трампліном у кар'єрі. У сільському

господарстві, як і у інших сферах, це підвищує продуктивність праці та дає фермерам свободу дій, що неодмінно призводить до появи якісної продукції на полицях продуктових магазинів у Швеції;

- Ринкова економіка є досить прогресивною на продуктивною, але абсолютно несправедливою. Шведський уряд не хотів слухати казки про «невидиму руку ринку», природне безробіття, саморегулювання ринку, розподіл доходів та інше. Взявши за основу соціалізм, вони додали деякі ринкові принципи та створили свою модель, яка характеризується елементами: повна зайнятість, належна заробітна плата для усіх, справедливий розподіл благ тощо.

Отже, попри свої недоліки, країни із Шведською моделлю ведення бізнесу попри відсутність багатьох важливих природних ресурсів на їх території залишаються одними з найкращих у світі [47]. Ця модель показала свою життєздатність та перспективність на практиці. Всі недоліки цієї економічної системи, можна знайти лише розглянувши її скрізь ринкове бачення ведення бізнесу. Але їх скандинави трансформували в свої переваги, на які із захопленням дивиться увесь світ. Сильною стороною Шведської економічної системи є рівність між усіма верствами населення, повне соціальне забезпечення кожного жителя, високий рівень освіти та достатня кількість робочих місць.

1.3 Особливості формування й розвитку моделі шведського соціально-орієнтованого господарства

Найгострішою проблемою 1930-х рр. було безробіття [51]. Закономірно, що гасло «повної зайнятості» – простіше кажучи, курс на забезпечення всього населення робочими місцями – виявився політично безпрограшним і забезпечив прихід до влади партій, які активно підтримували його (соціал-демократів в Швеції і Робочої партії в Норвегії). Новий уряд став розвивати, популярні в ті роки в значній кількості країн, корпоративну форму власності – пряме

узгодження під егідою держави інтересів «праці» і «капіталу» перш за все в якості – тред-юніонів, спілок аграріїв і об'єднань підприємців. На цьому тлі були розгорнуті антикризова політика за допомогою організації громадських робіт (в тому числі за рахунок нарощування дефіциту державного бюджету) і активна політика на ринку праці. У Швеції важливу роль у формулюванні економічної стратегії зіграли Е. Вігфорсс (1881-1977) – справжній творець макроекономічної політики тих років, який займав у 1925-1926 рр. і 1932-1949 рр. пост міністра фінансів, а також подружжя Альва (1902-1986 рр.) і Гуннар (1898-1987 рр.) Мюрдаль, згодом обидва стали лауреатами премії Нобеля [22]. Останнім вважали, що зростаюча урбанізація та індустріалізація шведського суспільства супроводжуються скороченням народжуваності і старінням населення, що створює загрозу не тільки його економічного процвітання, а й самому існуванню нації. Побойовання Мюрдалей виявилися небезпідставними. Внаслідок низької народжуваності, в даний час, близько третини населення Швеції складають особи, що народилися за її межами або ж мають одного з батьків іммігранта [15].

Г. Мюрдаль вважав, що в старіючому суспільстві, яким була Швеція того часу, тенденція до накопичення заощаджень буде і надалі переважати над тенденцією до їх інвестування. Приватний сектор не буде вкладати кошти в особливо проблемні сектори економіки (в тому числі будівництво житла та інфраструктури), в результаті чого не всі національні заощадження зможуть реалізуватися в капіталовкладення [13]. В разі цього виникає дефіцит інвестицій повинен бути компенсований державою. Центральний пункт у запропонований подружжям Мюрдалем (спільно з рядом інших соціал-демократів) стратегії полягав у вирівнюванні споживання між соціальними класами та прибутковими групами – тобто «Соціалізація споживання».

Ставилося завдання за допомогою зусиль держави полегшити фінансовий тягар дітонародження і виховання дітей для найбільш вразливих верств населення. Також були заходи щодо поліпшення житлових умов (шляхом надання державного житла і субсидування його найму в приватному секторі), прямого

розподілу продуктів харчування, розвитку сфер охорони здоров'я та освіти [6]. Причому прийняті радикальні заходи виправдовувалися тим, що «необхідні для захисту національних інтересів від загроз, що викликаються скороченням населення» [12].

Згодом контроль держави над економікою і соціально-орієнтована політика стали аргументувати тим, що часи вільних ринків пройшли – всі вони так чи інакше «організовані» як приватними суб'єктами (в тому числі профспілками), так і державою. «Ми настільки далекі від вільного ринку ліберальної економічної теорії, як тільки можливо», – писав Мюрдаль [1]. Головним в суспільстві була «гармонія інтересів, але не стара «ліберальщина». Вона – протилежність природної гармонії старих ліберальних філософів і теоретиків» [31]. Як можемо помітити, мова йшла про планування, але під ним розумілася лише координація зусиль різних державних економічних інститутів «за участю інших громадських структур» [4].

Таким чином, Г. Мюрдаль паралельно і незалежно від Дж. М. Кейнса підвів теоретичну основу під політику регулювання державою сукупного попиту (в тому числі інвестицій) [77].

Одним з найбільш чутливих аспектів реформ 1930-х рр. було питання про власність. Ідеолог шведської соціал-демократії, прем'єр К. Я. Брантінг (1860-1925 рр.) у 1886 р. говорив: «Наскільки ефективна приватна власність на засоби виробництва була для маломасштабного ремісничого виробництва, так само необґрунтовано зберігати її, коли великомасштабне виробництво досягає високого ступеня розвитку». На його думку, у високорозвиненому великомасштабному виробництві індивідуальний підприємець є зайвим і шкідливим наростом [77].

Ернст Вігфорсс (колишній шведський міністр фінансів) висловлював упевненість в тому, що розвиток капіталізму неминуче веде до укрупнення як виробничих одиниць (заводів і фабрик, фірм) а тому особлива роль індивідуального підприємця зникне. Послідовники Вігфорсса малювали картини

зникнення дрібних фірм і самозайнятості: в майбутньому економіка буде складатися із «громадських підприємств без власників» [22].

Вірні своїй установці на поступовість і компроміс, скандинави в питанні про власність відмовилися від різких рухів. Одним з принципів «середнього шляху» замість масштабної соціалізації засобів виробництва за допомогою їх націоналізації став так званий функціональний соціалізм. Найбільш відомий сучасний його пропагандист Г. Адлер-Карлссон приписує авторство цієї концепції одному зі співзасновників шведської соціал-демократії Е. Ундену (1886-1974) [22]. Останній, будучи юристом за освітою, підкреслював очевидність тези, що право власності не є монолітним, а «розщеплюється» на ряд повноважень (прав). Звідси шведські, а за ними й інші скандинавські соціал-демократи зробили висновок про можливість досягти бажаних соціально-економічних цілей шляхом відторгнення у капіталістів не всіх власницьких функцій відразу і повністю (як при націоналізації), а тільки їх частини. Підсумовуючи в кінці 1960-х рр. досвід Швеції, Адлер-Карлссон резюмував: «У нас не було тотальної соціалізації власності, а замість цього - вибіркова соціалізація деяких найважливіших функцій з усієї їх повноти, яку ми зevamo власністю. Ми обмежили права власників засобів виробництва використовувати своє майно антисоціальним шляхом» [16].

Функціональний соціалізм був спільним інтересом багатьох діячів шведської соціал-демократії. Так, побував в 1925-1926 рр. прем'єром Швеції Р. Сандлер (1884-1964 рр.) заявляв: «Товариство з обмеженою відповідальністю також має привчати себе до подання, що ресурси, якими воно розпоряджається, в дійсності є «громадськими коштами» [77]. «Наш інтерес, – писав в 1945 р Г. Мюрдаль, - полягає не в тому, хто володіє фірмою, а в тому, що вона виробляє. Ми повинні вимагати більшої ефективності та раціоналізації від тих галузей, де заробітні плати низькі, зайнятість нестабільна, а ціни високі» [77]. У 1950-ті рр. він вважав, що «всі приватні підприємства в передовій державі загального добробуту (яким він вважав тогочасну Швецію) вже контролюються суспільством або стають такими – без націоналізації формальної власності»

[77]. Таким чином, функціональний соціалізм визнавав економічно значущими фактичний контроль над засобами виробництва, а не володіння [77].

Управління подібними підприємствами повинно було б здійснюватися працівниками, соціально відповідальними менеджерами, представниками «громадських інтересів» – держави, споживачів і т. П. Єдине їх зобов'язання перед інвесторами складалося б у сплаті фіксованого відсотка [16].

Замість перетворень юридичних відносин власності шведи, а за ними й інші скандинави, перенесли акцент в економічному регулюванні на заходи адміністративного (регламентація, ліцензування та ін.) і непрямого (оподаткування, зміна умов кредитування і т. д.) впливу. Коли ж доводилося йти на зустріч приватним компаніям, то це робилося виключно в соціально орієнтованих формах. Так, після масштабного обвалення обсягів виробництва шведської промисловості внаслідок нафтової кризи на початку 1970-х рр. уряд майже десятиліття частково, а в окремих галузях навіть повністю компенсував витрати компаній на оплату праці, тобто субсидія за для збереження робочих місць [16].

Більш-менш остаточний вигляд шведська модель розвитку набула в 1950-х рр. Основоположні її принципи були сформульовані двома економістами Центрального об'єднання профспілок Швеції – Е. Реном (1913-1996 рр.) і Р. Майднер (1914-2015 рр.) [17]. Політика доходів і коригування державою кон'юнктури конкретних галузей ними відкидалися, тому що створюють диспропорції і перешкоджають економічному зростанню. Досягнення повної зайнятості, стабільності цін, економічного зростання і рівності бачилося на шляхах збалансованої макроекономічної політики, переважно непрямого оподаткування, активної політики на ринку праці і солідарної політики заробітної плати. Хоча не всі ці пропозиції в рівній мірі були здійснені, два останніх комплексу заходів – активна політика зайнятості і вирівнювання заробітної плати – стали наріжним каменем шведської, а потім і загальної скандинавської моделі.

Проведення узгодженої політики солідарної заробітної плати, що стала найважливішим аспектом солідарної економічної політики в цілому, полегшувало те, що більша частина працівників були членами профспілок. Початок їй було покладено в 1930-ті рр. спробами профспілок, що стикалися з гострою конкуренцією експортно-орієнтованих галузей, координувати динаміку зарплати. Згодом ця практика перекинулася на інші сектори. Рівні зарплати на конкретних робочих місцях стали встановлюватися в процесі багатоступеневих переговорів, виходячи з принципу «рівна оплата за рівну працю». Хоча деяка прив'язка оплати до ефективності фірми-наймача зберігалася, в цілому відбувалося її вирівнювання відповідно до централізовано узгодженого тарифу. В результаті підвищувалися загальна продуктивність праці і ефективність виробництва. Результатом солідарної політики зарплати стало і зростання прибутків [51].

У Швеції профспілки закликали вилучати надприбутки за допомогою податків, але, отримавши відмову, в кінці 1960-х рр. виступили з планом створення Фондів найманих працівників, в які передбачалося передавати частину (за деякими підрахунками, до однієї п'ятої) «зайвих» прибутків. Організація подібних фондів, як вважали профспілки, обмежила б накопиченні внаслідок стримування заробітної плати прибутки, тим самим протидіючи зростанню концентрації капіталу (а з нею і влади), і посилила вплив працівників безпосередньо на підприємствах. Даний проєкт був реалізований лише в 1980-ті рр., в урізаному вигляді, а на початку 1990-х рр. його і зовсім згорнули [3, С. 525].

У кращі роки скандинавські країни характеризувалися дуже високим ступенем охоплення працюючих членством у профспілках (від 74-75% в Данії і Фінляндії до 85% в Швеції) [25]. Окремо стояла Норвегія з її 53%. В останні 20 років в перших трьох країнах членство в тред-юніонах скоротилося до 66-67%, тоді як в Норвегії не змінилося. Секрет популярності профспілок свого часу, пояснювався дією так званої Гентської (від міста Гент в Бельгії) системи, при якій соціальні допомоги фінансувалася не тільки державою, але також

підприємцями і профспілками [26]. До цього дня в Данії участь в програмі страхування від безробіття є обов'язковою, в Швеції – частково добровільною, тоді як в Норвегії тягар відповідних виплат повністю несе держава. За задумом авторів проєкту, одержувані фондами кошти йшли б на покупку акціонерних часток (до 40% акцій кожної окремої компанії), проєкт міг стати значним кроком на шляху масштабної соціалізації власності. Решта скандинавські країни слідували шведському досвіду, наприклад, в проведенні політики солідарної зарплати, зокрема централізованого укладення колективних договорів, прихильності функціонального соціалізму й участі робітників в управлінні. В цілому їх економіки залишаються ринковими – з певним ступенем конкуренції, вільним рухом капіталу, робочої сили і товарів [30].

І все ж скандинавська модель стала відома перш за все не «функціональним соціалізмом» і не політикою солідарної зарплати, а масштабами соціальної держави (держави загального добробуту). Але для створення даної моделі розвитку знадобилося багато часу. На рубежі XX ст. її прообраз виник в Данії у вигляді так званої Гентської системи соціального забезпечення, в якій виплати гарантувалися з приватних, переважно профспілкових, засобів при частковому субсидуванні державою (охоплювала допомоги по старості, хвороби, безробіття, у разі нещасного випадку) [14]. Деякі дослідники вважають, що і сьогодні саме Данія, а не широко розрекламована Швеція, являє собою справжній зразок держави загального добробуту. Однак до появи розгорнутої системи соціальної допомоги як в Данії, так в інших скандинавських країнах довелося чекати кризи 1930-х рр., коли держава побачила потребу в кардинальній зміні ставлення до соціальної політики.

Вона відбулася після приходу до влади лівих урядів. У 1932 р., коли шведські соціал-демократи в союзі з аграріями вперше міцно встали біля керма держави, Г. Мюрдаль писав: «Соціальна політика це не витрати, а продуктивна інвестиція» [7]. І в наступні кілька десятиліть ці слова повністю підтвердилися.

Після Другої світової війни зростання соціальних витрат в Скандинавських країнах набуло стійкого характеру, в результаті чого з часом даний регіон вийшов на передові позиції в світі. До початку 1990-х рр. його відрізняли безпрецедентні масштаби перерозподілу внутрішнього продукту. Так, у 1992-1993 рр. в Швеції був поставлений своєрідний рекорд у період мирного часу – державні витрати становили майже 60% ВВП. До подібних рівнів перерозподілу внутрішнього продукту ці країни згодом вже не повернулися – в силу відставання в темпах зростання економіки і добробуту громадян перерозподільна активність держави була скорочена. Згодом скандинавських масштабів перерозподілу суспільного продукту досягли й інші країни, перш за все Франція та Німеччина [19]. У 2017 р. країни Скандинавії знаходилися в першій десятці країн ОЕСР за відносними розмірами сукупних державних витрат всіх рівнів: Фінляндія (з 57,1% ВВП) була першою, Данія (54,8%) – третьою, пропустивши на друге місце Францію, а Швеція (50,2%) і Норвегія (48,8% ВВП) замикали десятку. За рівнем державних витрат на душу населення в ОЕСР у 2017 р. Норвегія і Данія займали, відповідно, друге і третє місця (поступаючись тільки Люксембургу), а Швеція і Фінляндія - шосте й сьоме [42]. У структурі державних витрат переважали соціальні. Саме високі соціальні витрати довгі роки були візитною карткою скандинавського капіталізму. Соціолог Г. Еспінг Андерсен виділила чотири принципи моделі держави загального добробуту Швеції, які, в повній мірі притаманні всім скандинавським країнам:

- універсалізм (або загальність) – визнання за кожним громадянином безумовного невід'ємного права на отримання соціальних благ безвідносно його соціального статусу;
- егалітаризм – принцип рівної доступності виражається в абсолютній стандартизації незалежно від місця проживання;
- декомодифікація – характеризує ступінь, в якій отримання товару або послуги здійснюється неринковим способом, не залежить від ринкових процедур [24].

- ефективність. Для країн Північної Європи стали характерні надання тривалих відпусток по народженню дитини розвиненість системи догляду за дітьми, безкоштовні дитячі садки, освіта, охорона здоров'я. Також наявна велика частка соціального житла: на початку ХХІ ст. ним користувалися в Данії – 20%, а в Швеції – 22% громадян [3]. Також тут діє ефективна система пенсійного забезпечення. Середній коефіцієнт заміщення (відношення пенсії до заробітної плати) у Фінляндії становить 79%, тоді як в Швеції – 68%, Норвегії – 65%, а в Данії – 51%. При цьому тільки в Фінляндії все пенсіонери отримують однакову частку колишнього заробітку, в інших же країнах цього ряду пенсія тим більше, чим вище був дохід. Максимально в Швеції можна отримати пенсію в 1,09, в Норвегії – в 1,25, а в Данії – в 1,6 рази більше середнього коефіцієнта [19].

Найважливішим джерелом фінансування держави загального добробуту є податкові надходження саме з населення. У 1980-ті рр. максимальні ставки податків на особисті доходи фізичних осіб доходили до 80%, але з роками вони були знижені і в даний час їх можна порівняти з тими, що встановлені в інших країнах, – з відрахуваннями на соціальне страхування вони становлять від 47% (Норвегія) до 60% (Швеція). Але тягар непрямих податків в Скандинавській системі залишається найвищим. Ставка податку на додану вартість забезпечує п'яту частину всіх державних доходів [3].

У той же час податки на бізнес (корпорації) приносять тільки 5-7% сумарних державних доходів, за винятком Норвегії, де їх частка є вищою – 10-12% (нафтова рента). Причому ставки податків на корпорації в останні 40 років зазнали значної еволюції. На початку 1980-х рр. вони перебували на рівні близько 60% в Фінляндії і Швеції і близько 50% в Данії і Норвегії. З настанням 1990-х вони повсюдно впали приблизно до 30%, а в ХХІ ст. знизилися до більше 20%. Ставка податку на приріст капіталу доходила до 75-80%, а на початок 1990-х рр. була знижена приблизно до 30%. Що стосується податку на майно, то з аналізованих чотирьох країн він діє тільки в Норвегії, а податок на спадщину – лише в Данії (ставка від 15% до 36,5%) і Фінляндії (10%) [51].

Серед причин, чому скандинави старанно сплачують податки слід виокремити:

По-перше, успадковане від періоду лютеранства довіру і повагу до держави, яка доповнюється високим ступенем взаємної довіри громадян – в силу нечисленності громадян ці країни прозорі: загубитися в натовпі або щось приховати від оточуючих доводі важко.

По-друге, ухилитися від податків не так просто. Як і в усьому світі, інформація про доходи (в Швеції вважається, що з поля зору фіскальних органів вислизає тільки 5% з них [51]) роботодавцями та банківсько-фінансовими інститутами, через які проходять платежі, безпосередньо передається податківцям.

По-третє, при інших рівних умовах відстежити доходи і зібрати з них податки легше, коли є великі роботодавці. Тим часом частка самозайнятих та індивідуальних підприємців в Північній Європі відносно невелика, до того ж від чверті до третини зайнятих працюють у соціальній сфері, яка фінансується державою, що значно спрощує завдання.

По-четверте, найважливішим інституціональним бар'єром на шляху ухилення від податків є широкомасштабний розвиток системи безготівкових платежів, який став результатом багаторічної і послідовної стратегії урядів. Сьогодні готівка приймається далеко не у всіх магазинах і відділеннях банків, а скоро взагалі піде в небуття – в Швеції розраховують домогтися цього протягом десяти років [51], а в Данії – до 2030 р.

Останній, але найважливіший аргумент. Політолог К. Грін-Педерсен відзначає, що готовність датчан платити податки пояснюється не тим, що вони особливо безкорисливі люди, а тому, що вони вважають, що отримують натомість важливі цінності, наприклад, хороші школи і лікарні. До податків відносяться як до ціни, яку не шкода за це заплатити [75]. Майже так само описує ситуацію журналістка А. Партанен, яка емігрувала з Фінляндії в США: Скандинавські країни надають своїм громадянам високоякісні послуги, які економлять людям масу грошей, часу і клопоту [81].

«Золотий вік» скандинавської моделі соціальної держави – це вже минуле: він тривав з початку 1950-х до початку 1990-х рр. Реакцією на відставання від інших держав став перегляд ролі держави в економіці та проведення ліберальних ринкових реформ, у т.ч., скорочення масштабів перерозподілу доходів і податків для багатих верств населення [1].

Протягом останніх років розподілення доходів у Скандинавських країнах стає все менш рівномірним [32], але залишається все ще більш рівним, чим у більшості країн Європи.

Як не парадоксально, результатом держави загального добробуту в Скандинавських країнах став державницький індивідуалізм, який, в розумінні його популяризаторів – журналіста Х. Берргрена і економіста Л. Трегорда, характеризує сформовані там відносини. У 2006 р. ці автори опублікували книгу під провокаційною назвою «Людина чи швед? Спільнота і незалежність в сучасній Швеції» [12], яка змусила б задуматися багатьох прихильників повторення скандинавського досвіду. Берргрен і Трегорд заявляють, що уявлення сторонніх спостерігачів про особливу скандинавської соціальної солідарності – здатності підпорядкувати індивідуальний інтерес інтересам колективної раціональності, що розуміється як заперечення, протистояння фундаментальної логіки ринку, безпідставно. Наголос на соціальну солідарність приховує сильний, якщо не сказати винятковий, індивідуалізм, який характеризує суспільні відносини і політичні інститути країн Північної Європи.

Насправді саме фундаментальна гармонія між скандинавським публічним договором і основоположними принципами ринку – те, що є базисною одиницею суспільства є індивідуум, а центральним завданням політики повинна бути максимізація індивідуальної автономії і соціальної мобільності, бачиться нам ключем до живучості капіталізму [12].

Мета влади Скандинавських країн, вказують Берргрен і Трегорд, – не соціалізувати економіку, а звільнити індивідуального громадянина від всіх форм підпорядкування і залежності всередині сім'ї і в громадянському

суспільстві: бідних від благодійної допомоги, працівників від їх роботодавців, дружин від їхніх чоловіків, дітей від батьків – і навпаки, коли батьки постаріють [13, Р. 14]. Це досягається за допомогою роздільного оподаткування доходів подружжя, скасуванням законодавчо встановленого обов'язку утримувати старих батьків, вивільненням часу жінок для роботи поза домом за рахунок організації денного догляду за дітьми, наданням позик студентам на навчання. На думку Трегорда, центральна вісь навколо якої формується нордичний соціальний контракт є союз держави і індивідуума, т. державницький індивідуалізм. Він формулює «шведську теорію любові», яка говорить, що справжні стосунки любові і дружби можливі тільки серед рівних, які не залежать одне від одного або мають однакову владу [43, Р. 18].

Ключова роль у формуванні та підтримці нордичного соціального контракту – забезпечення сприятливих умов для функціонування «шведської теорії любові», відводиться державі. На відміну від просоченої антиетатизмом англосаксонської культури, ставлення до держави в лютеранському світі – позитивне, доброзичливе і довірче. Тому не повинно дивувати те, що Берргрен і Трегорд приписують індивідуалістично налаштованим громадянам Скандинавських країн розрахунок на державу як на свого союзника і захисника.

Нідерландський соціолог Г. Хофстеде обчислює рівень індивідуалізму, що характеризує ступінь відособленості, відокремленості або самостійності індивіда. За його оцінками, цей показник становить для Данії – 74 бали, для Швеції – 71 бал. Недалеко від датчан і шведів відстають громадяни Норвегії та Фінляндії – їх ступінь індивідуалізму оцінена, відповідно, в 69 і 63 бали (Додаток А. 2). Таким чином, за шкалою Хофстеде скандинавські країни є однозначно індивідуалістичними.

Таким чином, «заколісані» високим рівнем життя, скандинави чи то не бачать того, що вільно чи мимоволі держава втручається в сферу людських взаємин, чи то не вважають це небезпечним. Їх позицію пояснює Берргрен, який стверджує, що «для нас головне не те, що держава диктує, як потрібно жити, а те, що воно надає систему підтримки. Суспільство неоднорідне,

можливості його членів різні, але ми можемо підняти їх на один рівень, щоб дати всім людям свободу і можливість самореалізації, які раніше були привілеєм вузького кола осіб» [1]. Підсумком розвитку скандинавської моделі стала побудова соціальної держави, яка звільнила людину від гострої матеріальної потреби і взяла на себе турботу про людину.

Висновки до розділу 1

Отже, ставши в 1814 р. нейтральною державою, Швеція жодного разу за період XX і XIX ст. не була ініціатором військових дій і дотримувалася нейтралітету. Навіть, коли в середині XX століття постало питання про вибір економічної моделі, Стокгольм не надав перевагу ні одній наддержаві, обравши самостійний вектор розвитку, який був побудований виходячи з економічної традиції країни та об'єднував у собі найсильніші сторони капіталізму та соціалізму.

Сьогодні Королівство Швеція – це високорозвинута індустріальна країна, основними рисами якої є машинобудівна, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість, чорна металургія, передові телекомунікаційні технології, розвинутий військово-промисловий комплекс. У всьому світі добре відомі такі шведські бренди, як Volvo, SAAB, Scania, Ericsson, Electrolux, Tetra Pak, Ikea, Oriflame.

Швеція обіймає одну із лідируючих позицій у світовій економіці, маючи передову промисловість, високорозвинуте сільське господарство, розгалужені та добре налагодженні зовнішньоекономічні зв'язки та один з найвищих у світі рівнів соціального захисту населення.

Децентралізована ринкова система виробництва ефективна, держава не втручається у виробничу діяльність підприємства, а активна політика на ринку праці повинна звести до мінімуму соціальні витрати ринкової економіки. Сенс полягає в максимальному зростанні виробництва приватного сектора і як можна більшому перерозподілі державою частини прибутку через податкову

систему й державний сектор для підвищення життєвого рівня населення, але без впливу на основи виробництва. При цьому акцент робиться на інфраструктурні елементи і колективні грошові фонди.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ

2.1 Загальна характеристика функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі

Шведська модель розвитку увібрала у себе найкращі риси двох найбільших сучасних економічних моделей: капіталізму та соціалізму. Одразу чотири країни вибудували її, всі вони географічно близькі і розташовуються на Скандинавському півострові Швеція, Норвегія, Фінляндія та лише Данія розташовується за його межами.

Великі податки та соціальна політика, яка сприяє перетворенню суспільних відносин у дусі соціальної справедливості, зрівнювання доходів, згладжування класової нерівності і в результаті побудові нового суспільства демократичного соціалізму на базі держави добробуту, втручання держави у ринок праці, жорсткий податковий клімат для підприємців, - це все не завадило створенню і просуванню на світовий ринок таких крупних компаній як:

1) ABB (Asea Brown Boveri Ltd.) — шведсько-швейцарська компанія, що спеціалізується в галузі електротехніки, енергетичного машинобудування та інформаційних технологій. Компанія заснована в 1988 році шляхом злиття шведської компанії ASEA і швейцарської Brown Boveri & Cie [73];

2) Volvo — шведський концерн. Окрім всесвітньо відомих легкових та вантажних автомобілів і автобусів, концерн виробляє тягачі, причепа, трактори, будівельні машини і обладнання, корабельні і човнові мотори, двигуни, механізми та пристрої для авіаційної і космічної галузі; здійснює фінансовий сервіс [80];

3) Saab Automobile AB — шведська компанія-виробник легкових автомобілів [73];

4) AB Electrolux — шведський концерн, один з провідних світових інноваційних виробників широкого спектру електричних і газових приладів для

домашніх і професійних потреб. Щорічно компанія продає понад 50 мільйонів своїх виробів споживачам зі 150 країн світу. Штаб-квартира базується у місті Стокгольмі. Існує близько 60 офісів концерну у різних країнах світу. Техніка Electrolux виготовляється на заводах, що розташовані в більше ніж у 10 країнах Європи. Компанія перше у світі створила: безкомпресорний холодильник за допомогою Альберта Ейнштейна, побутову пральну машину, першу компактну посудомийну машину, перший в світі пилосос з одноразовим мішком для пилу та індикатором заповнення та змотування шнура, перший пилосос на колесах та з автоматичним вимиканням при заповненні мішка [79];

5) «IKEA» — транснаціональна корпорація, одна з найбільших у світі торговельних мереж з продажу меблів і товарів для дому. Заснована у Швеції, але нині штаб-квартира знаходиться у Нідерландах [73];

6) Nordea — шведська компанія, найбільша Скандинавська фінансова група. Компанія займається банківським обслуговуванням фізичних і юридичних осіб, а також управлінням активами [73].

Можна відзначити те, що держава не завжди активно допомагає компаніям. Створивши конкурентні умови для ведення бізнесу та забезпечивши своє населення якісним соціальним пакетом на ринок вона не втручається. Так, у 2011 р. збанкрутувала шведська автомобілебудівна компанія Saab, яка належала всесвітньовідомому американському концерну General Motors (займає 3 місце у світі по продажу автомобілів), який володіє такими «китами» ринку: Cadillac, Chevrolet, GMC, Pontiac, Hummer, Opel.

Але американці все-таки не змогли надати конкурентоспроможності на ринку та й шведський уряд не став надавати дотації та іншу допомогу компанії. Попри це, через рік виробництво збільшилось через величезну фінансову та матеріальну підтримку від східних інвесторів.

Тобто, створивши конкурентні умови (за принципом капіталізму), держава не втручається в ринок, відіграючи роль «невидимої руки», але попередньо регламентує правила. Тому досить поширене явище, коли шведські

компанії змінюють місце дислокації або продають активи у власність іноземних корпорацій.

Однією із парадигм багатонаціональних компаній Швеції є те, що вони завжди намагалися бути на передових позиціях у системі міжнародних економічних відносин. Так, до прикладу, за даними журналу Forbes Global 2000 (табл. 2.1.), у 2020 році 26 шведських багатонаціональних корпорацій входять в рейтинг 2000 найкращих публічних компаній світу. Рейтинг базується на поєднанні чотирьох показників: продажів, прибутку, активів та ринкової вартості.

Таблиця 2.1 – Сучасні багатонаціональні корпорації Швеції у рейтингу Global 2000, млрд дол США

БНК	Місце в рейтингу Global 2000	Прибуток	Ринкова вартість
Volvo Group	233	3.1	26,3
SEB AB	459	1.9	17,8
Investor AB	460	2.7	38,5
H&M - Hennes & Mauritz	496	1.5	23,1
Essity Ab	627	1.1	22,8
Atlas Copco	658	1.7	42,2
Ericsson	704	0,215	28,9
Electrolux Group	1965	0,2849	4

Джерело: складено автором на основі [20]

Найвище місце серед шведських компаній у даному рейтингу посіла корпорація Volvo Group (233 місце), та за інформацією від Forbes Global отримала найвищий прибуток, у розмірі 3.1 мільярда доларів. Транснаціональна корпорація Atlas Copco, яка займається виробництвом промислового та будівельного обладнання та інструментів, має найвищу ринкову вартість серед усіх ТНК Швеції, але змогла посісти лише 658 місце у даному рейтингу, а прибуток склав лише трішки більше від половини Volvo Group, а саме 1.7 мільярда доларів. Але треба мати на увазі, що даний рейтинг був складений вже з урахуванням усіх збитків від коронавірусної інфекції.

Ще однією парадигмою функціонування багатонаціональних корпорацій Швеції є процеси транснаціоналізації охоплення бізнесу. Статистика свідчить про те, що філії більшості шведських ТНК і МНК розташовуються в основному в розвинених країнах.

Таблиця 2.2 – Філії шведських компаній в інших країнах світу

Volvo	Дочірні компанії: Renault Trucks (Франція), Mack Trucks (США), UD Trucks Corporation (Японія), Prevost Car, Nova Bus Inc (Канада)
H&M	Дочірні компанії в 71 країні світу (Великобританія, Франція, США, Японія, Бельгія, РФ та ін.)
Ericsson	Дочірні компанії в Німеччині, Хорватії, США, Великобританії та ін
Essity Ab	Дочірні компанії в Німеччині, КНР, США, Люксембурзі та ін.
Electrolux Group	Дочірні компанії в Італії, Великобританії, Німеччині, Ірландії, США, України та ін.

Джерело: складено автором на основі [20]

Для іноземного капіталу Швеція є привабливою, оскільки уряд країни створює сприятливі умови для розвитку і захисту іноземних інвестицій на своїй території. Зокрема, шведська Рада з торгівлі та інвестицій (Business Sweden) надає допомогу іноземним компаніям, які мають намір інвестувати в економіку країни або здійснювати бізнес в Швеції [75].

У даний час в країні створені і здійснюють успішну діяльність МНК: ABB (Asea Brown Boveri Ltd.) – спільна шведсько-швейцарська компанія з обсягом прибутку близько 4 млрд дол. США і Arla Foods – датсько-шведська компанія, прибуток якої становить 10,3 млрд євро. Крім того, в Швеції широко представлені філії інших міжнародних корпорацій: канадської Bombardier Transportation, що займається виробництвом і експлуатацією залізничної техніки; найбільшого банку Великобританії – HSBC Holdings plc; провідного російського виробника професійної автохімії та автокосметики, миючих засобів для клінінгу, побутової хімії – GRASS і ін. Є в Швеції і державні транснаціональні компанії, зокрема, Telia, що працює в сфері телекомунікацій. Її прибуток становить понад 1 трлн дол США [75].

Ще однією із парадигм функціонування шведських багатонаціональних корпорацій є їх специфічний та колоритний скандинавський менеджмент. Він характерний для країн Скандинавського півострова, Ісландії та Нідерландів і частково Бельгії. Є три основні школи менеджменту: японська, американська та західноєвропейська. Але і в цьому питанні шведи не обрали якийсь один на озброєння, а створили власний менеджмент [53]. В силу своєї неквапливості, скандинави завжди повільно приймають рішення. Це може бути схоже на ретельне вирішення питань японськими менеджерами, котрі декілька разів обдумають та перечитають договір. Скандинави можуть дуже довго приймати рішення, на що впливає і значна демократизація у прийнятті будь-яких рішень. Керівники можуть витрачати купу часу на вирішення одного питання: головна задача шведського топ-менеджера переконати усіх прийняти його шлях вирішення проблеми, або прийняти інакшу думку, з якою згодні усі, без виключення. Через свою вроджену неквапливість і демократизацію Скандинавський менеджмент не може діяти досить надійно і продуктивно у кризових ситуаціях. Врахувавши ці недоліки, поступово багатонаціональні корпорації приходять до того, що всі екстрені питання вирішують лише топ-керівники, а менеджери середньої ланки покликанні вирішувати рутинні проблеми.

Ще однією із рис Скандинавського менеджменту є ведення діалогу із усіма співробітниками. Керівники не цураються прислуховуватись до думок робітників, на їх думку це мотивує і підвищує продуктивність праці. Це є одною спільною рисою із японським менеджментом [53].

Ще однією цікавою особливістю шведського управління персоналом є концепція аутсорсингу: «роби те, що вмієш краще за інших, решту купуй». В Головні в роботі – це успіх і добробут твоєї компанії, підвищення її конкурентоспроможності на ринку. Цю характерну рису Скандинави запозичили ще у 1960-х роках у Радянського Союзу, вони були шоковані, коли дізнались що робітник може отримувати більше, ніж директор заводу, головне – виконати план.

Особливим фактором у Швеції є сильні бренди, які вважаються запорукою постійного успіху. Компанії, які постійно змінювали споживачів, програють організаціям, які вирощують своїх клієнтів, піклуються про них, підтримують ділові і добрі стосунки. Такий же підхід здійснюється у відносинах між менеджерами та працівниками. За Скандинавського стилю потрібно виховувати лояльність співробітників по відношенню до менеджерів компанії.

Наступною особливістю Скандинавського менеджменту є приділення величезної уваги технологіям. Держава разом із компаніями субсидує придбання комп'ютерів, телефонів, планшетів та інших гаджетів населенням. Швеція є однією із передових країн на ринку високих технологій. Держава створила рівні умови для всіх компаній на телекомунікаційному ринку. Інвестиції в інформаційні технології перевищують 8% від ВВП Швеції. Нині Швеція і інші Скандинавські країни буквально повністю покриті цифровою мережею. Інтернет та послуги зв'язку є загальнодоступними. Тому часто контроль і спілкування між менеджерами і працівниками може здійснюватися за допомогою різних пристроїв. Але це палка двох кінців: в першу чергу це підвищує продуктивність праці та забезпечує оперативне реагування на проблеми, а з іншого боку – гаджети знищують живе спілкування та деградують людей, які використовують їх для розваг [53].

Наступна риса Скандинавського менеджменту обумовлена національною психологією самих шведів. Відповідальність в компаніях децентралізована і розподілена між топ-менеджерами, які обходяться без помічників і вирішують питання зі своїми співробітниками безпосередньо, тобто без бар'єрів. Мінімальна дистанція між власником компанії і найманим менеджером та простим робітником, поширення неформальних відносин, спільність підходів до бізнесу і важливість корпоративних цінностей формують основи менеджменту. На думку шведських соціологів, статус або посада в діловій Швеції не має великого значення. Тому у співробітників немає страху перед своїми керівниками, нікому не потрібно підвищувати авторитет серед колег,

щоб нормально працювати. Відсутність психологічних бар'єрів при міжособистісної комунікації дозволяє ефективно вирішувати виробничі завдання [53].

Важливою характеристикою шведського управління персоналом є формування затишної робочої атмосфери, яка дуже цінується роботодавцями та фахівцями в області менеджменту у всьому світі. Вона характеризується повагою, розумінням, духом співробітництва і бажанням йти на компроміси. Скандинави працюють в неформальній обстановці в атмосфері співпраці невеликими командами, в яких дуже цінується особиста відповідальність кожного учасника і як сформована належна повага до особистих і професійних якостей всіх членів команди.

Підкуп або хабарництво розглядаються у скандинавів як неприпустимі явища. У повсякденному житті незаконними вважаються вже подарунки на суму понад 40-50 дол США. Це відноситься і до подарунків на Різдво і дні народження та різних ділових заходах. До іноземних підприємців та компаній відношення у цих питаннях більш лояльне [53].

Наступною характерною рисою Скандинавського менеджменту є мінімізація ієрархічних рівнів компанії, тобто «плоска» організаційна структура. Цілі компанії є чітко визначеними та зрозумілими для кожного робітника. На фірмах знижується кількість менеджерів та топ-менеджерів, кожен робітник має свободу дій, але і несе повну відповідальність за свою роботу. Кожен фахівець може відчувати себе підприємцем, він має право на самостійне обрання альтернатив, це допомагає змусити співробітників мислити та повністю розкрити свій потенціал. Основна задача управлінця – змусити підлеглих працювати краще, ніж він сам, але не для того, щоб посунути його із посади, а для того, щоб і він мав мотивацію розвиватися. Менеджери отримують хороші бонуси за підвищення продуктивності праці своїх підлеглих.

Остання риса Скандинавського менеджменту дуже тісно пов'язана із самою моделлю ведення бізнесу в країні, а саме – провідна роль держави. Державні структури мають вплив на все: уряд забезпечує безкоштовне

навчання, величезну кількість клубів по інтересам та молодіжних організацій, функціонування спортивних шкіл на курсах іноземних мов для персоналу.

Отже, шведські багатонаціональні корпорації залишаються на передових позиціях на багатьох ринках світу. Шведські БНК є новаторами у своїх сегментах ринку, завжди удосконалюючи свою продукцію та створюючи новинки. За останні роки передові корпорації Швеції змогли відкрити філії у високорозвинених країнах світу, таких як: Франція, США, Великобританія, Німеччина, Японія та ін. Це дає їм змогу створити справжній плацдарм для майбутнього розвитку та експансії ринків розвинутих країн. Скандинавський менеджмент йде у ногу з часом та намагається пристосуватись до сучасних викликів. Скандинавські менеджери є професіоналами своєї справи та мають високий авторитет серед іноземних колег. Переїнявши усі найкращі риси іноземних моделей управління персоналом (Японська, Американська та Західноєвропейська), вона набула рис демократичності та справедливості, підвищивши продуктивність праці на підприємствах та підкреслила особливість свідомості та моралі жителів Скандинавського півострова.

2.2 Аналіз діяльності багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку

Для проведення аналізу діяльності багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку було проаналізовано основні показники діяльності таких компаній як: AB Electrolux та Volvo Group.

AB Electrolux було засновано у 1919 р. внаслідок злиття двох виробництв: Elektromekaniska AB та AB Lux. Ще до початку об'єднання компанії виробляли керосинові лампи, та після бурхливого науково-технічного розвитку їй продукт став непотрібним. Перебудувавши своє виробництво під пирососи, вони знову стали лідерами уже на новому ринку. Історична довідка – перший побутовий пиросос (модель Lux 1) важила 14 кілограм, згодом був розроблений прототип

ще меншого розміру. Друга модель пилососу Lix була представлена в 1914 р., її вага становила вже 9 кілограм [79].

На перших етапах свого функціонування компанія завжди дотримувалась парадигми функціонування багатонаціональних корпорацій щодо постійних інвестицій у інновації. Так, до прикладу у 1936 р., компанія разом із Альбертом Ейнштейном удосконалила холодильники, створивши абсорбційний. Данна технологія використовується і в наш час. Після утворення у 1919 р. єдиної компанії, її засновник Веннер-Грен сформував ідеологію компанії – бізнес повинен змінюватися із бажанням та потребами покупців [79].

Щодо діяльності компанії в умовах переходу на шведську модель розвитку – саме тоді були золоті часи для неї: вона перетворилась у концерн, розширила ринки збуту та розпочала політику «злиттів і поглинань». З 1962 р. по 1979 р. було придбано 5 іноземних компаній із різних країн світу – Швеції, США, Франції та Швейцарії.

АВ Electrolux придбала завод з виробництва побутової техніки в Івано-Франківську в 2010 р., викупивши його у італійської Antonio Merloni S.p.A., яка, в свою чергу, в 2003 р. придбала фабрику у виробника «Норд» (м. Донецьк). Вклавши близько 20 млн євро в його переоснащення та модернізацію, вже з наступного року вийшла на український ринок пральних машин. Більше 65% пральних машин, виготовлених на цьому заводі, будуть продаватися в Швеції, Польщі, Італії, Угорщині, Хорватії та інших країн Європи [79]. На той момент у компанії вже було кілька заводів в країнах Східної Європи.

В Угорщині під брендом Electrolux виробляються холодильники і пилососи. У Румунії розташовано виробництво плит і варильних поверхонь. Польща виробляє газові плити, сушильні барабани, вбудовану техніку та пральні машини.

Однак вимоги жителів країн СНД відрізнялися від критеріїв вибору пральних машин європейцями – вітчизняні споживачі надають більшу перевагу «струнким» моделям через маленькі розміри ванних кімнат. З цієї причини для

ринку країн колишнього Радянського Союзу шведський виробник вирішив доповнити імпорт повногабаритних моделей з Польщі локальним виробництвом пральних машин компактних розмірів [79]. Івано-Франківськ як майданчик для покупки заводу було обрано не випадково, адже в 2010 р. в Україні спостерігалось зростання споживання [79]. Крім цього, Івано-Франківськ знаходиться недалеко від країн, де вже працюють заводи шведської компанії (Польща, Угорщина, Румунія) – це було вигідно з логістичної точки зору, адже електродвигуни для всіх підприємств Electrolux купує централізовано [79].

Починаючи зі встановлення шведської моделі Electrolux виросла до однієї із провідних світових виробників побутової техніки. Нині штаб-квартира компанії розташована в столиці Швеції – Стокгольмі. Щорічно вона виготовляє понад 60 мільйонів виробів та продає їх в більш ніж 150 країн світу.

На рівні компанії повністю реалізована модель Скандинавського менеджменту. Було переобрано Ронні Летена на посаду Голови ради, а також залучено до неї нових членів: Уллу Ліцен, Девіда Портера та Джонаса Самуельсона.

Наступний важливий крок у поліпшенні менеджменту – створення довгострокової програми по підвищенню продуктивності праці та стимулюванню вищого керівництва. Останнім пунктом у рейтинговому списку «Корпоративного управління» стала активна участь у глобальних програмах з етики та прав людини. Компанія щорічно покращує умови праці для персоналу, здійснює пошук шляхів для подальшого розвитку компанії, продовжує вести максимально демократичну систему менеджменту та зміцнює її унікальність.

Фінансові результати діяльності АВ Electrolux за 2016-2019 рр. представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Фінансові результати діяльності АВ Electrolux за 2016-2019 рр., млн дол США

Показник	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Чистий дохід	647,3	807,9	435,4	284,9
Відрахування	126,2	141,6	104,4	73,8
Чистий прибуток	521,1	666,3	331	211,1

Джерело: складено автором на основі [60]

Як можемо помітити за даних табл. 2.3, прибуток АВ Electrolux, починаючи з 2017 р. має стійку тенденцію до падіння.

Значними були витрати на поглинання американської компанії Anova Culinary в 2017 р., яка займається розробкою «розумної» побутової техніки. Цей крок мав стратегічне значення для АВ Electrolux, так як компанія давно планувала вийти на сегмент ринку побутової техніки, де реалізуються пристрої для кухонь та будинків, які є частиною «розумного» домашнього центру.

Негативною є тенденція зменшення обсягу інвестицій у науково-технічний прогрес та інновації (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Обсяги інвестицій АВ Electrolux у НТП за 2016-2019 рр., млн дол США

Показник	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Обсяг інвестицій	104,0	63,7	74,6	60,0

Джерело: складено автором на основі [60]

Як, можна побачити з таблиці, в порівнянні з 2016 р., у 2019 р. інвестиції скоротилися майже на 42 %. Але це сповна компенсується тим, що поглинувши американську компанію Anova Culinary, АВ Electrolux отримала ті самі технології, які могла би отримати завдяки інвестиціям у НТП.

На рис. 2.1 відображено динаміку вартості активів АВ Electrolux у 2016-2019 рр.

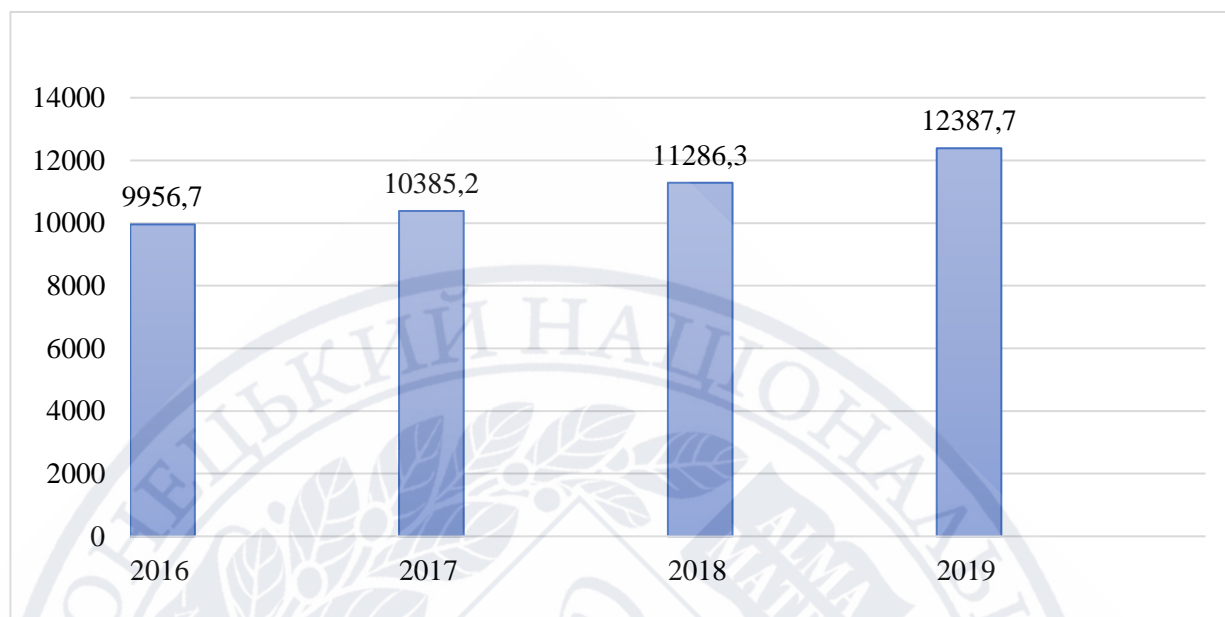

Рисунок 2.1 – Вартість активів АВ Electrolux у 2016-2019 рр., млн дол США

Джерело: складено автором на основі [60]

Вартість активів компанії за останні роки збільшилась майже на 25%, при зменшенні прибутку на 2% за аналогічний період. В першу чергу це пов'язано із тим що, АВ Electrolux змогла поглинути свого конкурента на ринку, отримавши засоби виробництва та доступ до технологій, також компанія наростила обсяги випуску продукції і найближчим часом планує реалізувати їх на ринку. Товарно-матеріальні запаси компанії за 4 роки збільшилися на 19%.

У структурі активів БНК переважають: приріст грошової маса та її еквіваленти, які надійшли від держави, а також прибуток від державних замовлень. Зараз під час світової пандемії, держава активно допомагає АВ Electrolux. Після різкого падіння вартості активів компанії у березні 2020 р., майже на 10 %, до вересня компанія змогла відновити їх до передкарантинного рівня [60].

Одним із головних недоліків, з якими стикаються багатонаціональні корпорації у шведській моделі розвитку є податкова система.

Динаміка обсягів сплати корпорацією податків за період 2016-2019 рр. відображена в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Обсяги сплати податків АВ Electrolux за 2016-2019 рр.,
млн дол США

Показник	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Чистий дохід	647,3	807,9	435,4	284,9
Відрахування	126,2	141,6	104,4	73,8
Розрахунок ставки податку	$\frac{126,2 \times 100\%}{647,3}$	$\frac{141,6 \times 100\%}{807,9}$	$\frac{104,4 \times 100\%}{435,4}$	$\frac{73,8 \times 100\%}{284,9}$
Ставка податку, %	19,7	17,5	23,9	25,8

Джерело: складено автором на основі [60]

АВ Electrolux, як і усі компанії, що функціонують у Швеції, є платником значних обсягів податків, та за інформацією рейтингу Doing Business податкове навантаження може сягати 49,1%. Але з 2016 р. АВ Electrolux користується пільговими ставками податку на прибуток (у 2016 р. – 19,7%, у 2017 р. – 17,5%, 2018 р. – 23,9%, 2019 р. – 25,8% [3]. Знижені ставки дали змогу накопичити фінансові ресурси для поглинання конкурента та відкрити нові філії у розвинутих країнах, таких як: США, Італія, Великобританія.

Однією з характерних особливостей Шведської моделі розвитку є значна роль держави в економіці. Уряд Швеції може впливати на діяльність компаній різними інструментами – встановлювати рівень заробітної плати, впливати на кон'юнктуру ринку, розподіляти дохід компанії, в першу чергу за допомогою податків.

У податковому кодексі від 2019 р. визначено ставку податку на прибуток підприємств на рівні 28 %. Ставка 19,7 %, встановлена для АВ Electrolux у 2016 р., була значно найнижчою, т. починаючи з 2016 р. компанія могла

користуватися пільгами від держави. Згідно з діючою загальною ставкою податку в 2016 р. АВ Electrolux мала сплатити до казни 181,2 млн дол США, але натомість сплатила лише 126,2 млн дол США. У 2017 р. податок мав скласти 226,2 млн дол США, але склав лише 141,6 млн дол США.

Рисунок 2.2 – Порівняння обсягів сплачених АВ Electrolux податків із нормативним показником, 2016-2019 рр., млн дол США

Джерело: складено автором на основі [60]

Як ми можемо помітити із графіку, щорічно компанія сплачувала податку менше норми. У 2017 р. спостерігається найбільша економія – майже 84 млн дол США вдалося зберегти у володінні АВ Electrolux. Лише у 2019 р. шведська корпорація сплатила податок наближений до норми по країні. Загалом за 4 роки пільгового періоду вдалося заощадити 163 млн дол США. До прикладу, витрати на поглинання американської компанії Anova Culinary оцінюються у 250 млн, половину суми яких було сплачено одразу, а решта – після виконання довгострокових контрактних зобов'язань, т. завдяки лояльному відношенню державних органів до АВ Electrolux, компанія змогла безболісно оформити купівлю, яка має стратегічне значення для розвитку компанії у новому для неї сегменті ринку [60].

Для дослідження впливу ряду факторів, а саме: грошових резервів, чистого прибутку та обсягів інвестицій на вартість активів БНК АВ Electrolux, доцільно провести економетричний аналіз. В економетричній моделі у якості результативної змінної Y позначимо щорічний приріст вартості активів компанії, як індикатор її розвитку та успіху. Тоді змінною x_1 виступатимуть щорічні грошові резерви, які зберегла компанія завдяки лояльності державних податкових органів, x_2 – обсяг чистого прибутку корпорації, x_3 – обсяги інвестицій компанії у НТП. Вихідні дані представлено у табл. 2.6

Таблиця 2.6 – Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Роки	Y	x_1	x_2	x_3
2016	387	55	521,1	104
2017	428,5	84,6	666,3	63,7
2018	901,1	17,5	331	74,6
2019	1101,4	5,9	211,1	60

Джерело: складено автором на основі [60]

У результаті обчислення було отримано множинну регресію із параметрами та відповідними критеріями перевірки значущості факторів:

$$Y = -1579,58 + 7,99x_1 + 0,04x_2 + 7,04x_3$$

Можлива економічна інтерпретація параметрів моделей: збільшення щорічних збережень компанії, завдяки лояльному оподаткуванню (x_1) на 1 USD призводить до збільшення приросту вартості активів компанії (Y) у середньому на 7,99 USD; збільшення обсягу чистого доходу корпорації (x_2) на 1 USD призводить до збільшення приросту вартості активів корпорації (Y) в середньому на 0,0411 USD; збільшення обсяги інвестицій компанії в НТП (x_3) на 1 USD призводить до примноження вартості активів компанії (Y) у середньому на 7,04 USD.

Наступним кроком є перевірка гіпотези про значущість параметрів рівняння множинної регресії. Оскільки всі фактори, що залишилися в моделі мають значення t-статистики більше за табличне значення ($t_{\text{табличне}} = 0,0025$), то гіпотеза про незначущість цих факторів відхиляється – всі фактори значущі. Значення коефіцієнту детермінації дорівнює 100%, отже 100% варіації приросту активів компанії АВ Electrolux пояснюється впливом включених у модель факторів.

За допомогою парних коефіцієнтів кореляції слід перевірити включені у модель дані на наявність мультиколінеарності (табл. 2.7)

Таблиця 2.7 – Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	x ₁	x ₂	x ₃
Y	1	-0,9205	-0,9403	-0,5746
x ₁	-0,9205	1	0,9929	0,2091
x ₂	-0,9403	0,9929	1	0,2729
x ₃	-0,5746	0,2091	0,2729	1

Джерело: складено автором на основі попередніх розрахунків

Якщо у матриці є міжфакторний коефіцієнт кореляції $r > 0,7$, то в цих моделях регресії існує мультиколінеарність. У нашому випадку r (x_1 та x_2) мають $r > 0,7$, що свідчить про мультиколінеарність факторів.

Щоб виявити рейтинг впливу факторів на рівень зростання активів БНК АВ Electrolux доцільним буде записати модель у стандартизованих змінних та проаналізувати її β -коефіцієнти. Розраховані коефіцієнти мають наступні значення: $b_1 = 7,981$, $b_2 = 0,0411$, $b_3 = 7,04$. Отже, можна сказати, що найбільший рейтинг має фактор x_3 – обсяги інвестицій компанії у НТП.

Наступна БНК, яка також функціонує на основі шведської моделі є Volvo Group. У 1915 р. Ассар Габріельссон та Густаф Ларсон в Гетеборзі створили дочірню компанію від фірми SKF. На той час вони були топ-менеджерами SKF. Спільними зусиллями у 1926 р. вони починають випускати автомобілі. У 1935р.

Вольво стає незалежною компанією. Сьогодні SKF є найкрупнішим виробником підшипників, ущільнень, систем змащення та мехатроніки. Саме в період встановлення шведської моделі розвитку компанія переживала свій розквіт. У 1956 р. вона налагоджує експорт автомобілів у США, і вже у 1957 р. там було реалізовано понад 5000 екземплярів. Загалом у 1957 р. компанія виготовила 31000 одиниць продукції, а у 1971 р. – 205000. Також було створено пасок безпеки, який нині використовується у всіх автомобілях – триточковий, який поєднує в собі плечовий та поясний ремінь, але при цьому представляє собою єдиний відрізок.

Справи у компанії йшли чудово, окрім легкових автомобілів, було поставлено на конвеєр комерційні та вантажні автомобілі, автобуси, налагоджено виробництво двигунів та інших допоміжних запчастин для машин. У 1999 році Volvo Group продало свій підрозділ по виготовленню легкових автомобілів американській компанії Ford за 6,45 мільярдів доларів. Але в 2010 р. американці перепродали його у власність китайського холдингу Geely за 1,8 млрд дол США, т., брендом Volvo володіє шведський концерн та китайський холдинг. Renault Véhicules Industriels була придбана Volvo у січні 2001 р., та перейменована в Renault Trucks. АВ Volvo отримала 19,9% акцій та право голосу в рамках угоди та збільшила свою частку акцій до 21,7% до 2010 р. АВ Volvo придбала 13% акцій японського виробника вантажівок Nissan Diesel (згодом перейменованого на UD Trucks) у Nissan (що входить до складу Альянсу Renault-Nissan) у 2006 р., ставши основним акціонером. У 2007 р. компанія Volvo Group повністю поглинула Nissan Diesel, щоб розширити свою присутність на азіатсько-тихоокеанському ринку. У жовтні 2010 р. Renault продала 14,9% своєї частки в АВ Volvo, що складає 14,9% акціонерного капіталу та 3,8% прав голосу) більш за 3,5 млрд дол. США. Renault продала свої акції, що залишилися, у грудні 2012 р., що складало 6,5% акціонерного капіталу та 17,2% прав голосу на момент угоди, близько 2 млрд дол США. Того ж року Volvo продала свій структурний підрозділ Volvo Aero, що займався розробкою комплектуючих для ракет та літаків, британській компанії GKN. У 2017 р.

власник Volvo Cars Geely став найбільшим акціонером Volvo за кількістю акцій, придбавши 8,2% акцій. У грудні 2019 р. Volvo та Isuzu оголосили про намір створити стратегічний альянс щодо комерційних автомобілів. У квітні 2020 р. Volvo і Daimler оголосили, що шведська БНК планує придбати половину бізнесу паливних елементів Daimler, утворивши спільне підприємство між двома компаніями. У квітні 2018 р. компанія Volvo створила новинку на ринку комерційних автомобілів, випустивши електричний автобус, який зможе заряджатись на кожній зупинці. З червня 2018 р. ці електробуси в тестовому режимі курсували містом Гетеборг, а серійне виробництво цього транспорту почалося у 2019 р. Окрім того, Volvo створила власний концепт електровантажівки, який станом на 2020 р. знаходиться на фінальному етапі розробки.

Volvo Group у щорічному рейтингу Global 2000 посіла 233 місце, що є найвищим серед усіх шведських БНК та отримала найбільший прибуток. Вона є типовою багатонаціональною корпорацією, яка веде бізнес за шведською моделлю. Парадигма її функціонування є абсолютно типовою: впровадження скандинавського менеджменту у корпоративну культуру, дотримання стандартів екології, значні інвестиції у розробки та інновації, створення філій у високорозвинених країнах, інвестиції у потенціал своїх робітників, виховування лояльності до свого бренду серед покупців та абсолютне дотримання правил гри на ринку, встановлених державою. Фінансові результати діяльності Volvo Group за 2016-2019 рр. представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Фінансові результати діяльності Volvo Group за 2016–2019 рр., млн дол США

Показник	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Чистий дохід	2263,8	3249,7	3784,5	5513,2
Відрахування	707,3	802,6	798,7	1216,9
Чистий прибуток	1556,5	2447,1	2985,8	4296,3

Джерело: складено автором на основі [60]

Як можна побачити з даних таблиці, при сучасній нормі податку на прибуток 26,3%, компанія у 2016 р. сплатила 31%, у 2017 р. – 25%, у 2018 р. – 21%, 2019 р. – 22%, тобто пільговими ставками, на відміну від АВ Electrolux, компанія не користувалася у даний період.

У кризовий період, коли у 2009 р. прибуток був відсутній, але збитки були більше, ніж 2 млн дол США, держава взагалі не стягувала податки із концерну, а навпаки надала їм дотації у розмірі приблизно 700 тис дол США. Гнучка податкова система може дозволити зекономити кошти для інвестування у нові проекти, але у наступні роках вона має їх компенсувати.

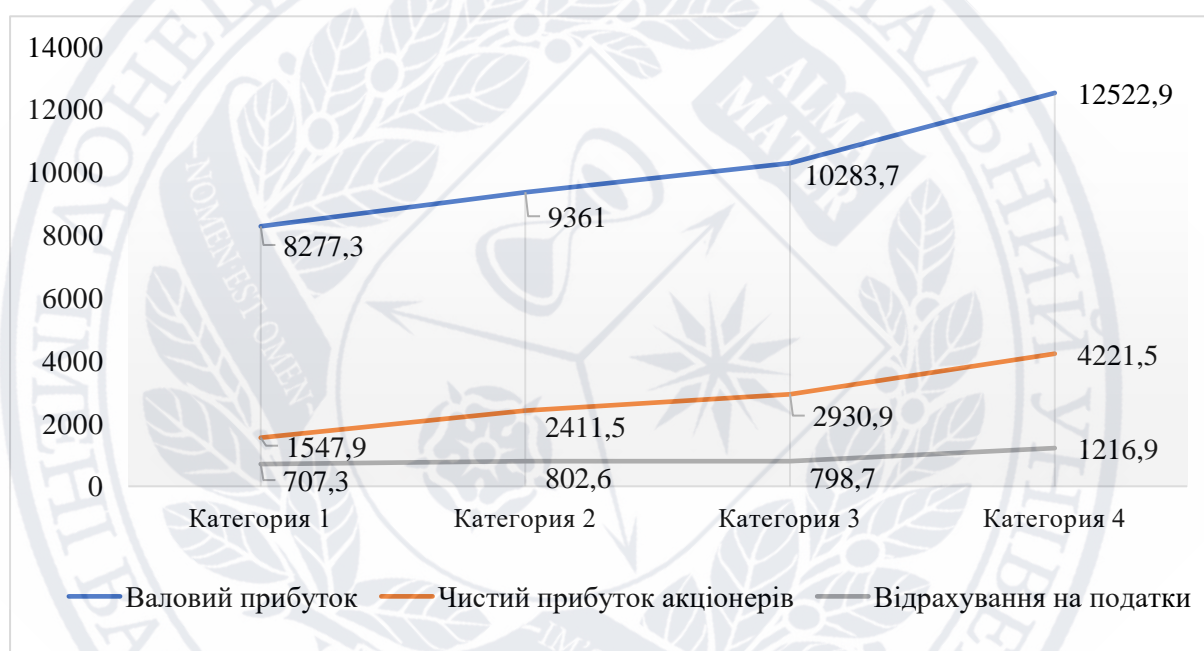

Рисунок 2.3 – Порівняння обсягів сплачених Volvo Group податків із нормативним показником, 2016-2019 рр., млн дол США

Джерело: складено автором на основі [60]

Як це відображено на рис. 2.3, спостерігається зростання показників у період з 2016 р. по 2019 р. Загалом доходи зросли за 4 роки майже на 34%, а чистий прибуток акціонерів примножився майже у 3 рази, держава, у свою чергу, отримала більше податків на підтримку соціально орієнтованої економіки. Загалом за останні 10 років, концерн стабільно отримує високі прибутки, але в кризовий період компанія здійснює вкладення у дослідження та

розробки (табл. 2.9) та відкриття нових магазинів й інвестує кошти у витрати на поліпшення продажів. Окрім того, компанія Volvo Group витратила за останні 3 роки більш ніж 1 млн дол США на закупівлю нового обладнання на виробництво.

Таблиця 2.9 – Витрати на дослідження та розробки ТНК Volvo Group у 2016-2019 рр., млн дол США

Показник	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Витрати на дослідження та розробки	172	180	196	178

Джерело: складено автором на основі [60]

Таким чином, компанія намагається бути послідовною у витратах на дослідження та розробки нових технологій й за останні роки нарощувала витрати на НТП. Щорічні мільйонні інвестування коштів у розвиток технологій спрямовані на забезпечення високого рівня комфорту та безпеки продукції Volvo Group.

На рис. 2.4 відображено динаміку вартості активів Volvo Group у 2016-2019 рр.

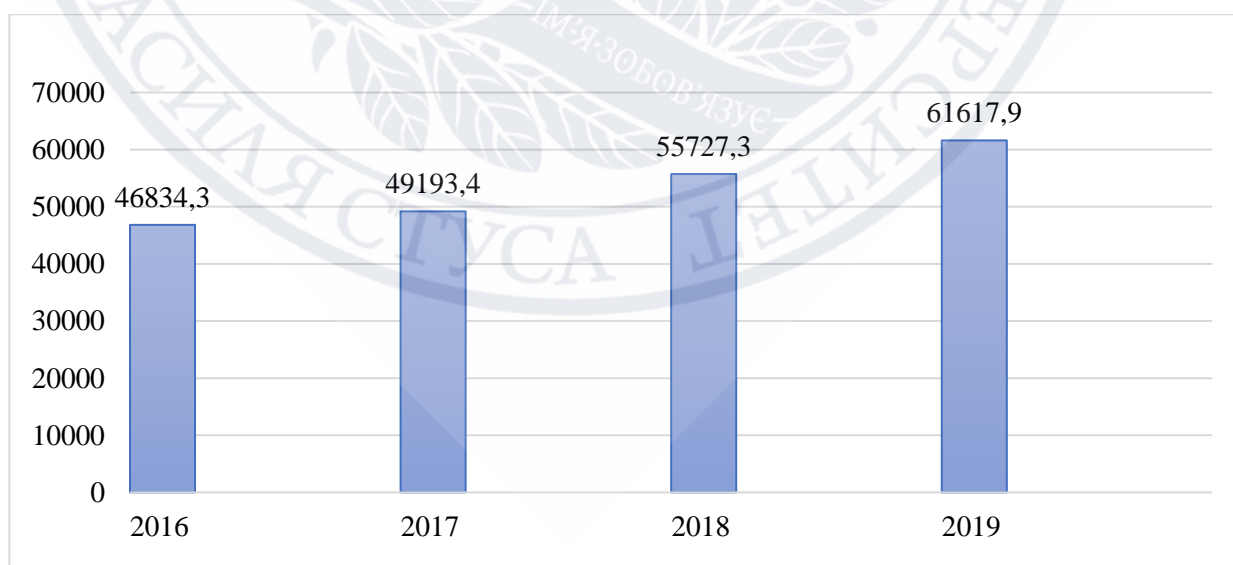

Рисунок 2.4 – Вартість активів Volvo Group у 2016-2019 рр., млн дол США

Джерело: складено автором на основі [60]

Як це відображено на рис. 2.4, вартість активів компанії Volvo Group за досліджуваний період зросла на 28%, водночас активи АВ Electrolux за цей самий період зросли на 25%, що є свідченням на користь стійкого розвитку БНК, які функціонують за принципами шведської моделі.

Для дослідження впливу ряду факторів, а саме: грошових резервів, чистого прибутку та обсягів інвестицій на вартість активів БНК Volvo Group, доцільно провести економетричний аналіз. В економетричній моделі у якості результативної змінної Y позначимо щорічний приріст вартості активів компанії, як індикатор її розвитку та успіху. Тоді змінною x_1 виступатимуть щорічні грошові резерви, які зберегла компанія завдяки лояльності державних податкових органів, x_2 – обсяг чистого прибутку корпорації, x_3 – обсяги інвестицій компанії у НТП. Вихідні дані представлено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Роки	Y	x_1	x_2	x_3
2016	2926,8	-111,9	1556,5	172
2017	2359,1	52	2447,1	180
2018	6533,9	196,6	2985,8	198
2019	5890,6	233	4296,3	178

Джерело: складено автором на основі [60]

У результаті обчислення було отримано множинну регресію із параметрами та відповідними критеріями перевірки значущості факторів:

$$Y = -160610,1 + 116,8x_1 + 14,2x_2 + 746,8x_3$$

Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення щорічних збережень компанії, завдяки лояльному оподаткуванню (x_1) на 1 USD призводить до збільшення приросту вартості активів компанії (Y) у середньому на 116,8 USD; збільшення обсягу чистого доходу корпорації (x_2) на 1 USD

призводить до збільшення приросту вартості активів корпорації (Y) в середньому на 14,2 USD; збільшення обсягів інвестицій компанії в НТП (x_3) на 1 USD призводить до примноження вартості активів компанії (Y) у середньому на 746,8 USD.

Наступним кроком є перевірка гіпотези про значущість параметрів рівняння множинної регресії. Оскільки всі фактори, що залишилися в моделі мають значення t-статистики більше за табличне значення ($t_{\text{табличне}} = 2,09$), то гіпотеза про незначущість цих факторів відхиляється – всі фактори значущі. Значення коефіцієнту детермінації дорівнює 100%, отже 100% варіації приросту активів компанії Volvo Group пояснюється впливом включених у модель факторів.

За допомогою парних коефіцієнтів кореляції слід перевірити включені у модель дані на наявність мультиколінеарності (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	x_1	x_2	x_3
Y	1	0,8279	0,7201	0,6694
x_1	0,8279	1	0,9221	0,6121
x_2	0,7201	0,9221	1	0,2631
x_3	0,6694	0,6121	0,2631	1

Джерело: складено автором на основі попередніх розрахунків

Якщо у матриці є міжфакторний коефіцієнт кореляції $r > 0,7$, то в цих моделях регресії існує мультиколінеарність. У нашому випадку r (x_1 та x_2) мають $r > 0,7$, що свідчить про мультиколінеарність факторів. Можна дати наступну інтерпретацію можливих значень коефіцієнтів кореляції (за шкалою Чедока): якщо $r > 0,3$ – зв'язок практично відсутній; $0,3 \leq r \leq 0,7$ – зв'язок середній; $0,7 \leq r \leq 0,9$ – зв'язок сильний; $r > 0,9$ – зв'язок дуже сильний.

Щоб виявити рейтинг впливу факторів на рівень зростання активів БНК Volvo Group доцільним буде записати модель у стандартизованих змінних та

проаналізувати її β -коефіцієнти. Розраховані коефіцієнти мають наступні значення: $b_1 = 1,78$, $b_2 = 7,8$, $b_3 = 2,7$. Отже, можна сказати, що найбільший вплив має фактор x_2 – обсяг чистого прибутку корпорації.

Таким чином, дві розглянуті БНК, які функціонують за принципами шведської моделі, спеціалізуються на виготовленні високотехнологічної продукції та активно щорічно підтримують значний рівень інвестицій у розробку нових проектів. Системі управління обидвох компаній притаманні риси Скандинавського менеджменту: децентралізована система із демократичним ставленням до робітників та величезні витрати на поліпшення роботи зі споживачами шляхом активного вивчення кон'юктури ринку та створення грамотних маркетингових стратегій для просування своєї продукції на світові товарні ринки.

Обидві БНК опинилися у щорічному рейтингу Global 2000. АВ Electrolux зараз активно опановує ринки країн Європи та Північної Америки, створюючи там філії та поглинаючи конкурентів у даних регіонах. Слід зазначити, що корпорація відкрила в Україні та частково пристосувала свою продукцію під побажання українських покупців. Volvo Group, у свою чергу, також орієнтується на Європейський ринок, але на відміну від співвітчизників, активно просуває свій бренд в Азії, задля цього корпорація повністю поглинула одного зі своїх конкурентів в обличчі Nissan Diesel.

За результатом економетричного аналізу було визначено, що такі фактори, як компанії, щорічні грошові резерви, які зберегла компанія завдяки лояльності державних податкових органів, обсяг чистого прибутку корпорації, та обсяги інвестицій компанії у НТП є важливими та впливають на приріст активів компанії. Найбільший рейтинг впливу на приріст активів АВ Electrolux є щорічні інвестиції у НТП, а для Volvo Group є щорічне збільшення прибутку компанії за рахунок нарощення обсягу продажів.

Вище зазначене доводить, що всесвітньовідомі компанії можуть існувати і в не в чисто капіталістичних умовах та бути лідерами на ринках.

2.3 Дослідження ролі держави у функціонуванні багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі розвитку економіки

У Швеції функціонує економічна модель змішаного типу, з великими централізованими установами, призначеними для зменшення нерівності, зменшення бідності та сприяння тісній співпраці державного та приватного сектору. Ця макроекономічна парадигма, впроваджувана Швецією з 1970-х років, відводить головну роль уряду країни та централізованим установам, шукаючи компроміс між економічною ефективністю та досягнення соціальної справедливості.

Зважена макроекономічна політика, яка сприяє забезпеченню високих темпів зростання, що супроводжується стабільно низькими показниками інфляції, відіграє важливу роль у створенні сприятливих умов для інвестицій та інновацій, а також для розвитку багатонаціональних корпорацій, що сприяє підвищенню продуктивності праці й економіки загалом. Загальна макроекономічна політика і економічне зростання можуть стати причиною поліпшення або, навпаки, погіршення перспектив розвитку багатонаціональних корпорацій.

Держава змогла вирівняти доходи населення та створити економіку із високою купівельною спроможністю населення. Восени 2020 року корпорація Apple випустила новесенький iPhone 12, і аналітиками одразу був сформований індекс iPhone-2020 (Рис. В.1 Додатку В). Він демонструє, скільки днів потрібно працювати жителям тієї чи іншої держави, щоб заробити на новий флагман від Apple. Найнижчим показником може похизуватися Швейцарія – всього 4,4 дні потрібно працювати для купівлі нового телефону Apple; США – 6,1 дні; Швеція 9,5 днів; Італія 18,3; Португалія 26; Білорусь 75,3; Україна 87; Філіппіни 88,2. Як можна помітити, шведське населення є одне із найбільш купівельноспроможним, і згідно цього рейтингу, в 9 разів вище, ніж Україна. Тобто шведський громадянин за 1 один день заробляє, як українець за 9 днів.

Держава має значний вплив на діяльність бізнесу та економіку в цілому. У період світової пандемії коронавірусу, через необхідні обмежувальні заходи, багато компаній не зможе «пережити» карантин (табл 2.12).

Таблиця 2.12 – Очікуваний ріст кількості банкрутств компаній країн світу у 2021 рік, %

Країна	Приріст банкрутств компаній
США	57
Литва	49
Ірландія	47
Португалія	44
Китай	40
Середній показник у світі	35
Франція	25
Швеція	17
Північна Корея	6

Джерело: Складено автором на основі [81]

Як можемо помітити, в середньому по світу кількість банкрутств зросте на 35%. У Швеції цей показник сягне лише 17%, у порівнянні з США – 57%. Загалом країни ЄС, такі як Ірландія, Литва, Португалія будуть мати приріст банкрутств суб'єктів бізнесу близько 50%.

Швеція демонструє хороші результати за багатьма економічними показниками в порівнянні з іншими країнами ОЕСР. Індекс якості життя в Швеції майже за всіма параметрами вище середнього показника по ОЕСР. Зокрема, Швеція займає верхні позиції рейтингу країн, де краща якість навколишнього середовища, стан здоров'я населення, вищої освіти, ефективності ринку праці і т. д. Іншими словами, шведи більше задоволені своїм життям, ніж в середньому жителі країн ОЕСР. За даними Всесвітнього

економічного форуму Швеція знаходиться на шостій сходинці у рейтингу зі 138 країн за індексом глобальної конкурентоспроможності в 2016-2019 рр. [100].

За період 2016-2019 рр. економічне зростання Швеції можна охарактеризувати як стає, в середньому 3,7% на рік. Низькі процентні ставки, поліпшення глобальних перспектив і зростання державних витрат, підживлюють економічний прогрес країни. Хоча зараз очікується криза через світову пандемію.

Швеція має міцне фінансове становище, при цьому державний борг склав у 2019 р. склав 35,1% ВВП, починаючи з 1995 р. інфляція, в середньому нижче 2%. Шведська економіка швидко відновилося після кризи 2008-2009 рр., і сьогодні це одна з небагатьох країн, в якій ВВП на душу населення вище, ніж в докризовий період (в даний час на 17% вище середнього по ОЕСР) [100]. Зростання виробництва в основному було обумовлено стійким внутрішнім попитом, динамічними інвестиціями, зростанням робочої сили, підвищенням продуктивності праці та зміцненням позицій багатонаціональних корпорацій Швеції на світових ринках.

У той же час зниження викидів вуглецю, незважаючи на зростання обсягу виробництва, свідчить про той факт, що Швеція є провідною країною ОЕСР в області інноваційних технологій, пов'язаних із захистом навколишнього середовища. Використання води і деревини, а також рішення використовувати значні обсяги ядерної електроенергії скоротили викиди вуглекислого газу майже на третину в порівнянні з середніми показниками по ОЕСР і продовжують знижуватися до цього дня. Скорочення викидів і впровадження більш сприятливих до навколишнього середовища технологій є результатом ефективної системи екологічного оподаткування, включаючи податки на енергію і викиди вуглецю, що визначено загальнодержавною політикою.

Незважаючи на високу конкурентоспроможність економіки Швеції серед країн ОЕСР, періодично ця країна змушена вирішувати нові складні завдання. Починаючи з 2014 р. безробіття в Швеції поступово знижується і в даний час він становить 6-7%, т. наближається до показників структурного безробіття.

Рівень безробіття вирівнюється нестачею кваліфікованих кадрів і робочої сили, особливо в сфері будівництва. Однак слід визнати, що низько кваліфікованим робочим, особливо іммігрантам, роботу знайти непросто, оскільки Швеція та її компанії пред'являють високі вимоги до кваліфікації персоналу для більшості робочих місць. Але держава завжди допоможе знайти безробітним місце зайнятості.

Попри ефективну соціальну політку, прогнозована тривалість трудового життя у Швеції є однією з найдовших у Європі (Додаток Б.1). Як можна побачити із мапи, тільки у Ісландії, країна яка також дотримується парадигм шведської моделі розвитку тривалість трудового життя довшою ніж у Швеції. За прогнозами кожен швед може працювати 42 роки, а потім вийти на пенсію. Середня ж тривалість життя по ЄС складає 35,2 роки. Взагалі у всіх країнах, які є частиною системи шведської моделі розвитку, тривалість перевищує середній показник по Європі. Це демонструє, що у країні високий рівень захисту праці та створені належні умови для робітників, а ще через значні соціальні витрати, економіка Швеції не може утримувати велику кількість пенсіонерів. Зараз віком для виходу на пенсію є 61 рік, але найближчим часом його збільшать до 62 років, хоча зараз в середньому лише у 65 років шведи виходять на пенсію.

Необхідно відзначити, що всі вищезгадані проблеми лише частково зачіпають сектор інноваційних технологій і функціонування багатонаціональних корпорацій. З одного боку, уряд прийняв заходи по організації більш сприятливих умов для економічного зростання і створення робочих місць, з іншого боку, воно виступає за зниження витрат у вигляді субсидій низько кваліфікованим працівникам. Система започаткування власної справи була спрощена і тепер починати бізнес стало легше, так як зареєструвати компанію можна всього за п'ять днів. Особливі заохочення уряду протягом деякого часу отримують жінки-підприємці. Для жінок, молоді та громадян іноземного походження розроблена і реалізується спеціальна програма «Національна стратегія бізнесу на рівних умовах - 2015-2020 рр.».

Дослідження свідчать про те, що участь жінок та іммігрантів в економічному житті Швеції справляє позитивний внесок в економіку країни.

Держава найбільш лояльно ставиться до організації та ведення бізнесу. Щоб почати свою справу і розвивати її, існує дуже мало обмежень. Шведська політика в області конкуренції відповідає загальним принципам ЄС. Адміністративне навантаження на підприємців відносно низьке в порівнянні з іншими країнами ОЕСР.

Діяльність багатонаціональних корпорацій та бізнесу загалом регулюється низкою нормативних актів і умов. До них відносяться законодавство, галузеві угоди та кодекси. Законодавство Швеції засноване на загальних для країн Європейського союзу правилах, доповнених національними. Нормативи і галузеві угоди містять правила поведінки на ринку і регулюють вони не тільки прямі витрати, наприклад на адміністративні витрати, а й непрямі витрати на адаптацію до нормативних вимог ЄС. Наприклад, для підвищення конкурентоспроможності компаній сільського господарства була спеціально створена шведська урядова комісія з питань конкурентоспроможності сільського господарства та провела аналіз нормативних актів, які вважаються найбільш значущими для досягнення рентабельності і конкурентоспроможності. До них відносяться положення про витрати на робочу силу, про захист тварин і рослин, а також правила впливу на навколишнє середовище відповідно до шведського Екологічного кодексу. У 2015 р. вищезгадана Комісія запропонувала уряду внести зміни в законодавство для того, щоб додати стимулу розвитку конкурентоспроможності сектору сільського господарства і садівництва. Разом з тим Рада з сільського господарства Швеції здійснює ряд ініціатив у співпраці з Федерацією шведських фермерів для подальшого спрощення нормативних правил. У тому випадку, коли ціни на виробництво продукції шведськими багатонаціональними корпораціями, в порівнянні з країнами-конкурентами всередині Європейського союзу набагато вище, таким чином введення

додаткових регулюючих правил робить негативний вплив на конкурентоспроможність шведського виробництва.

Деякі нормативні акти обмежують використання нових технологій, в той час як інші, навпаки, орієнтовані на надання виробництву більшої гнучкості. Однак в цілому домінують закони, які лімітують використання технологій або вводять кількісні обмеження, тим самим вони створюють певні перешкоди для інновацій, а в деяких випадках – стимулюють зниження витрат. У цьому правовому полі більш повна поінформованість, постійне підвищення продуктивності праці, диверсифікація бізнесу стають обов'язковими для шведських багатонаціональних корпорацій знаходження в бізнес-середовищі.

Ключові особливості політичного режиму, який застосовує як фіскальні, так і нефіскальні заходи:

- держава з широким політичним мандатом має право втручатися у ринковий процес для забезпечення рівності доходів та розподілу багатства на соціально бажаному рівні;
- високий рівень оподаткування та внесків на соціальне страхування, необхідний для підтримки значного державного споживання;
- створення централізованих установ та структур, спрямованих на сприяння ефективній співпраці між приватним сектором та великим державним сектором, орієнтованим на послуги, причому останній відповідає за надання більшості соціальних послуг;
- широке регуляторне та наглядове втручання (особливо, але не тільки, на ринку праці);
- масштабна державна власність на підприємства та велика державна зайнятість;
- заробітна плата та умови праці встановлюються в рамках централізованих переговорів (за участю уряду, роботодавців та добре організованих профспілок), спрямованих на повну зайнятість, стабільний дохід від праці та мирне вирішення конфліктів.

В інвестиційній політиці сучасна Швеція – це країна-донор (щорічно вона інвестує близько 3 млрд шведських крон в інші країни).

Швеція входить до складу шести країн Євросоюзу, в яких на законодавчому рівні мінімальна зарплата не встановлюється. Місцеві жителі абсолютно не переймаються з цього приводу і навіть підтримують подібну ініціативу влади. У більшості випадків розмір мінімального доходу в Швеції залежить від професії, віку і досвіду фахівця. В окремих секторах економіки ставки регулюються колективними угодами між профспілками і роботодавцями.

У даний час в Швеції діє близько 600 колективних угод, якими охоплені до 90% місцевої робочої сили. Переговори з оплати праці проходять на постійній основі, в документи вносяться зміни і визначити конкретні ставки досить складно. Але сумніву не підлягає той факт, що мінімальна зарплата в Швеції в 2020 році не менше 2 000 євро на місяць. Досить рідко оклади встановлюються нижче цього рівня. Навіть для некваліфікованих працівників. За рівнем середньої заробітної плати Швеція займає лідируючі позиції в Європі. Разом з тим податкове навантаження на працюючих також є значним. Наприклад, загальна ставка прибуткового податку доходить до 57%. За даними шведського статистичного управління, середня зарплата в Швеції в 2020 р. становить 39 675 крон в місяць, що еквівалентно 3 770 євро. Після всіх обов'язкових відрахувань у працівника залишається близько 29 430 крон (2 800 євро). Для порівняння, середня зарплата в Німеччині – 4 035 євро, в сусідній Фінляндії – 3 512 євро, у Франції – 3 085 євро. Погодинна ставка середньої оплати праці в Швеції дорівнює 176,5 крон (17 євро). Оклад багато в чому залежить від досвіду і рівня кваліфікації працівника. Станом на січень 2020 р. керівними органами Швеції не встановлений обсяг мінімальної заробітної плати. Швеція та Фінляндії вирішили обійтися без встановлення мінімальної заробітної плати на національному рівні, залишивши це за профспілками для узгодження з роботодавцями не лише мінімального рівня окладу, але й графіку роботи в кожній галузі промисловості окремо [81]. Хоча станом на вересень

2020 р. у Швеції рівень мінімальної виплати по безробіттю сягає 1765 дол США, що становить 1475 євро. І якщо взяти цю величину за мінімальний рівень, то вона буде у діапазоні 1400 Євро і більше, що відповідає рівню найбільших мінімальних зарплат по Європейському Союзу. Шведський уряд стимулює компанії наймати більше співробітників, виплачуючи протягом перших шести місяців роботи співробітника 50% його заробітної плати.

Сучасна соціально-економічна політика Швеції викладається в доповіді про соціальної стратегії Швеції 2015 р. У ній описується національна програма реформування Швеції в 2014-2015 рр., і містить реформи, спрямовані на підвищення соціальної інтеграції, досягнення стратегічних цілей розвитку країни. Програма розрахована до 2020 р. і містить заходи:

- підтримка безробітних і забезпечення зайнятості населення;
- боротьба з безпритульністю;
- впровадження соціальних інновацій;
- робота по зміцненню інституту сім'ї, материнства і дитинства;
- формування Фонду європейської допомоги біженцям;
- національне координування і робота з незахищеними верствами населення;
- підтримка економічно і адміністративно уразливого інституту дитинства;
- розробка і впровадження системи компенсації витрат на дороге лікування;
- підтримка пенсіонерів: зниження вартості соціального житла;
- підвищення доступності медичних послуг, підвищення якості медичної допомоги.

У 2015 р. були успішно проведені окремі заходи реформування, а по проведеним раніше реформам сформована звітність про їхню успішність. Матеріальна підтримка безробітних в Швеції на сьогоднішній день одна з найвищих у світі, уряд мотивує таку позицію тим, що людина не повинна відчувати фінансового стресу в процесі пошуку роботи. В рамках даної

програми запропоновано виплачувати не менше 80% добового доходу протягом перших 100 днів пошуку роботи. До реформи розмір добових по безробіттю становив 680 шведських крон, після проведення реформи розмір добових в середньому склав 910 шведських крон в день (після 100 днів розмір знижується до 760 шведських крон). Підвищено також ставки по страховці від безробіття.

В рамках стратегії виділено інноваційне соціальне спрямування - таке як інвестування в дітей. В рамках цього напрямку реалізується безліч програм по боротьбі з безпритульністю, істотні фінансові вливання заплановані в освітню сферу: дошкільна і шкільна освіта, гімназії.

При достатньому високому розмірі податків в Швеції є ресурси, для надання суттєвої соціально-економічної підтримки окремих категорій населення. Так, при народженні дитини існують соціальні виплати. Крім того, батько, який перебуває у відпустці по догляду за дитиною щомісячно отримує компенсаційну виплату за розміром, еквівалентним допомозі по безробіттю. Підвищується якість медичних послуг: залучається кваліфікований персонал, збільшена заробітна плата лікарів та іншого медичного персоналу. В якості базової тенденції соціально-економічної політики Швеції можна виділити соціальні інновації. Під цим розуміється використання новаторських методів і ідей в соціальній сфері.

В рамках реалізації завдання з розробки і впровадження соціальних інновацій запропонована наступна стратегія (рис. 2.5).

З даних рисунку спостерігаємо, що вже до кінця цього року в Швеції буде створено плацдарм для подальшого розвитку соціальних інновацій та соціального підприємництва, т. використання стартапів та інших засобів підприємництва для розробки, фінансування та реалізації рішень соціальних, культурних або екологічних проблем. До 2030 р. Швеція планує популяризувати дані ідеї у Європі і як результат отримати новий вектор соціального розвитку країни.

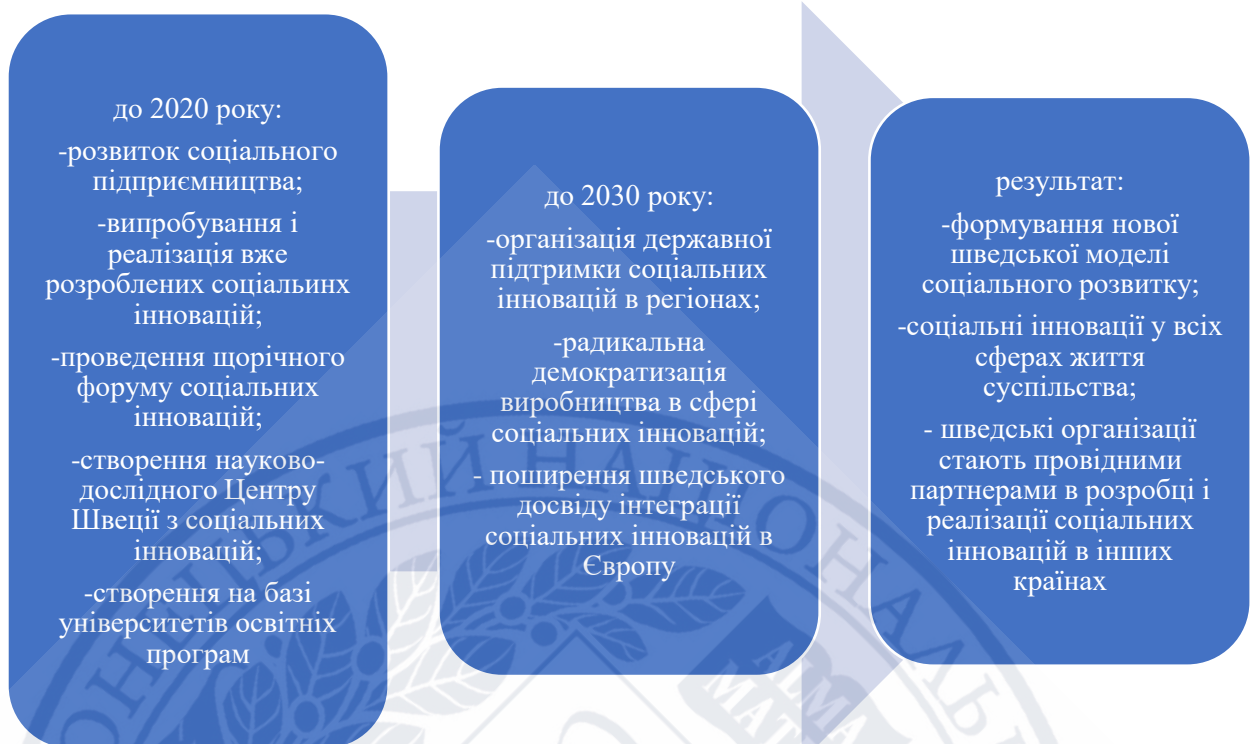

Рисунок 2.5 – Стратегія розвитку соціальних інновацій в Швеції

Джерело: складено автором на основі [12]

Отже, Шведська модель економічного розвитку має багато досягнень. Показники якості життя, охорони здоров'я та рівня освіти Швеції є одними з найкращих у світі. Країна є політично стабільною, з високим рівнем зайнятості та надзвичайно низьким рівнем трудових конфліктів. Високий рівень економічної рівності та збереження людського капіталу - обидві відмінні риси шведської моделі – породжують динамічні переваги, компенсуючи частково статичні втрати ефективності завдяки більшому втручанню громадськості у ринкові процеси. На сьогоднішній день перспектива розвитку соціальних інновацій в Швеції характеризується як вкрай благополучна. Швеція, дійсно, може стати світовим законодавцем соціальних інновацій.

Висновки до розділу 2

Отже, шведські багатонаціональні корпорації залишаються на передових позиціях на багатьох ринках світу. Шведські БНК є новаторами у своїх сегментах ринку, завжди удосконалюючи свою продукцію та створюючи новинки. За останні роки передові корпорації Швеції змогли відкрити філії у високорозвинених країнах світу, таких як: Франція, США, Великобританія, Німеччина, Японія та ін. Це дає їм змогу створити справжній плацдарм для майбутнього розвитку та експансії ринків розвинутих країн. Скандинавський менеджмент йде у ногу з часом та намагається пристосуватись до сучасних викликів. Скандинавські менеджери є професіоналами своєї справи та мають високий авторитет серед іноземних колег. Переїнявши усі найкращі риси іноземних моделей управління персоналом (Японська, Американська та Західноєвропейська), вона набула рис демократичності та справедливості, підвищивши продуктивність праці на підприємствах та підкреслила особливість свідомості та моралі жителів Скандинавського півострова.

Було проведено аналіз двох багатонаціональних корпорацій – АВ Electrolux та Volvo Group, які функціонують за принципами шведської моделі, спеціалізуються на виготовленні високотехнологічної продукції та активно щорічно підтримують значний рівень інвестицій у розробку нових проєктів. Обидві БНК опинилися у щорічному рейтингу Global 2000. АВ Electrolux зараз активно опановує ринки країн Європи та Північної Америки, створюючи там філії та поглинаючи конкурентів у даних регіонах. Слід зазначити, що корпорація відкрила в Україні та частково пристосувала свою продукцію під побажання українських покупців. Volvo Group, у свою чергу, також орієнтується на Європейський ринок, але на відміну від співвітчизників, активно просуває свій бренд в Азії, задля цього корпорація повністю поглинула одного зі своїх конкурентів в обличчі Nissan Diesel.

За результатами економетричного аналізу, проведено на основі даних двох корпорацій – АВ Electrolux та Volvo Group, було визначено, що такі фактори компаній як: щорічні грошові резерви, збережені завдяки лояльності

державних податкових органів, обсяг чистого прибутку та обсяги інвестицій у науково-технічний прогрес є важливими та впливають на приріст активів. Найбільший вплив на приріст активів БНК АВ Electrolux спричиняють щорічні інвестиції у науково-технічний прогрес, а для Volvo Group ключовим фактором впливу визначено збільшення прибутку компанії за рахунок нарощення обсягу продажів.

Значна роль держави в економіці допомагає підтримувати соціальну справедливість, покращувати показники якості життя у Швеції, рівня охорони здоров'я та освіти. Високий рівень економічної рівності та збереження людського капіталу – обидві відмінні риси шведської моделі – породжують динамічні переваги, компенсуючи частково статичні втрати ефективності завдяки більшому втручанню громадськості у ринкові процеси.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ

3.1 Напрямки розвитку та перспективи багатонаціональних корпорацій в умовах Шведської моделі

Щорічно помітне посилення позицій шведських компаній на світових ринках. Регулярно компанії інвестують значні суми коштів у інновації та розробки, саме цим вони щорічно приковують увагу мільйонів споживачів до їх продукції. Шведські компанії продовжують розвиватися в традиційному для них скандинавському стилі: демократичний менеджмент, незалежність у виборі стратегії, опора на державу, тощо.

AB Electrolux: компанія продовжує втримувати передові позиції на ринках побутової техніки. Щорічно компанія будує нові та удосконалює існуючі прогнози на майбутнє. У лютому 2017 р. топ-менеджери на традиційній прес-конференції продемонстрували свої переваги над конкурентами та довели, чому вони залишаються і будуть в майбутньому найкращими. Серед перспективних напрямків розвитку корпорації є наступні:

1. Прибутковий ріст: бізнес-моделі складають професіонали своєї справи. Через свою вроджену скрупульозність шведи по декілька разів переробляють та удосконалюють свою стратегію. І це дає свої результати. За останні корпорація провела кропітку роботу, змогла наростити свій потенціал, інвестуючи кошти у НТП та поглинання американської компанії Anova Culinary в 2017 р., яка займається розробкою «розумної» побутової техніки. Цей крок має стратегічне значення для AB Electrolux, так як компанія давно планувала вийти на сегмент ринку побутової техніки, де реалізуються пристрої для кухонь та будинків, які є частиною «розумного» домашнього центру.

2. Виходячи із економетричної моделі, основним фактором, який впливає на ріст активів АВ Electrolux є інвестиції у НТП. Тому компанії слід і надалі активно розвивати свої інститути, які займаються НДДКР.

3. Бізнес-модель. АВ Electrolux спрямована на створення кращих в своєму роді видів продукції. Діяльність компанії має дві важливі опори: досвід на основі інновацій, оптимізація якості товару. Компанія фінансує діяльність науково-дослідних центрів, що допомагає підтримувати стабільно високий прибуток. Керівники не приховують, що планують в майбутньому засновувати наукові центри в країнах Латинської Америки чи збільшувати їх кількість в Азії. До 2025 р. кошти, витрачені на інновації можуть досягти рекордних значень. Стратегія передбачає індивідуальну продукцію для кожного регіону.

4. Операційна досконалість. АВ Electrolux регулярно підраховує змінні та постійні витрати та прагне звести їх до мінімуму. Відбувається введення новітніх технологій у виробництво та приділення величезної уваги логістиці. Головна мета: продаж товару споживачам по ціні, найбільш наближеній до собівартості. Компанія грамотно контролює закупки сировини та автоматизує процеси її використання.

5. Командна робота. Найкращі команди і таланти відіграють вирішальну роль в АВ Electrolux, досягаючи цілей компанії. Менеджери постійно шукають талановитих працівників, щоб допомогти їм розкрити свої здібності в повній мірі. Часто організовують їм безкоштовне стажування чи навчання.

Однієї із характерних рис Скандинавського менеджменту є децентралізація. Вона також присутня і у АВ Electrolux. На їх думку це підвищує продуктивність праці, дозволяє створювати нові технології. В компанії існують високі стандарти щодо моральних принципів і поведінки робітників. Повага, різноманітність, цілісність, етика, безпека та навколишнє середовище – елементи, які й у перспективі складатимуть основу АВ Electrolux.

На перспективу БНК Volvo Group передбачено досягти рівня найуспішнішого постачальником транспортних рішень в світі. Компанія

щорічно нарощує об'єми інвестицій у НТП. Це дає змогу виготовляти більш наукоємну продукцію. На думку топ-менеджерів компанії, автоматизоване управління та електромобілі сприятимуть тому, що мегаполіси будуть рости і процвітати, стаючи безпечніше, тихіше і чистіше. Для Volvo Group розробка технологій означає нестримне прагнення рухатися вперед і постійно співпрацювати для досягнення і вдосконалення результатів. Це означає творче та інноваційне мислення, еволюційне і революційне рішення задач для досягнення мети.

Для утримання конкурентних позицій на ринку Volvo Group необхідно:

1. Компанія має стати всесвітнім брендом. Потрібно удосконалити свою маркетингову стратегію, особливо в країнах Азії, ринок яких є пріоритетним для компанії;
2. Виходячи із економетричної моделі основним фактором, який впливає на ріст активів Volvo Group є збільшення обсягів прибутку від реалізації власної продукції. Отже, подальше вдосконалення маркетингу компанії буде стимулювати попит та допоможе компанії збільшити вартість своїх активів.
3. Диверсифікація бізнесу. Компанія Volvo Group повинно опановувати нові сфери бізнесу. Вже було створений структурний підрозділ Volvo Financial Services, але його ефективність вкрай низька. В якості вертикальної диверсифікації, було б доцільно створити страхову компанію для автомобілей та техніки комерційного призначення. Також, кроком до диверсифікації, але горизонтальної, може стати налагодження виготовлення причепів для вантажних автомобілів, або відкриття виробництва автомобільних покришок та автокосметики;
4. Створення спільних підприємств у країнах Азії. Це дасть змогу значно наростити свою присутність на ринках Східних країн, також це буде викликати лояльність та довіру до бренду. Створення спільних підприємств значно дешевший та менш ризикований спосіб опанування ринків, ніж поглинання та налагодження виробництва у невідомому регіоні самостійно.

Тобто, якщо і надалі шведські багатонаціональні компанії не будуть відходити від своєї парадигми функціонування, вони будуть залишатися успішними. Менеджери чітко дотримуються правил, встановлених державою, та знаходять їх абсолютно справедливими. Майже всі Шведські компанії планують в понад 7 разів збільшити фінансові результати до 2025 р. і мають всі необхідні для цього можливості – технології, висококваліфіковані кадри, тощо. Volvo Group та AB Electrolux все краще опановують зарубіжні ринки, створюють філії у високорозвинених країнах та мають змогу поглинати конкурентів. Продукція даних корпорацій все більше стає наукомісткою через значні інвестиції у НТП та бажання компаній створювати товари-новинки й виходити на ринки високотехнічної продукції.

3.2 Рекомендації щодо застосування Шведської моделі розвитку в Україні

Шведська модель розвитку представляє собою змішану економічну модель, у якій гармонічно поєднується значна роль держави в економіці та свобода підприємництва. Шведські багатонаціональні корпорації є одними з найбільш впливових на свої ринках та мають стратегічне значення у своїх сферах діяльності. Шведська модель розвитку успішно функціонує ще у Данії, Норвегії, Фінляндії та Ісландії. У 2013 р., у всесвітньо відомому виданні The Economist зазначено, що дана модель є найкращою системою у Європі та світі в цілому [41]. Для України вона може стати універсальною. Нині Україна вважається країною з перехідної економікою, хоча деякі експерти схиляються до варіанту, що незалежна Україна вже побудувала всі необхідні ринкові механізми та вважається країною із ринковою економікою.

Лауреат Нобелівської премії по економіці у 1976 році, Мілтон Фрідман, казав, що «Інфляція – це податок, який може ввести без прийняття закону». В середньому, кожне українське підприємство сплачує 45,2% від свого прибутку на різного виду збори та податки, хоча середній показник по Європі – 31,9%, у

Швеції – 49,1%. Якщо додати і так велике податкове навантаження та значний рівень інфляції, можна зробити висновок, що ситуація для підприємців не є оптимістичною.

Україні потрібно повністю реформувати податкову систему за аналогією Шведської моделі розвитку. Починаючи з 1990 р., Швеція постійно удосконалює систему оподаткування та робить її максимально прозорою. Інновації в державному управлінні дають змогу легко здійснювати моніторинг податкової системи та вчасно вносити до неї корективи. При тому, що українці сплачують податки майже на рівні Швеції, вони не отримують всіх благ, які є у шведів. Медицина в Україні всупереч статті 49 Конституції України стає платною, освіта також. Шведи ж у заміन на високі податки отримують повний соціальний пакет з безкоштовною та доступною медициною і освітою. Україна повинна створити прозору систему оподаткування, яка вже допомогла Швеції постійно входити у топ-10 рейтингу країн світу за індексом щастя. До прикладу у 2020 р. Швеція посіла 7 місце, Україна розташувалася між Намібією та Ліберією на 123 місці [100].

У зв'язку із пандемією коронавірусу економіки країн почали різко падати. Швеція була першою країною, яка стала на захист робітників із недопущенням скорочення робочих місць, в Україні ж всі робітники опинилися абсолютно беззахисними. Рівень безробіття виріс в Україні станом на вересень 2020 р. до 10%, до речі у Швеції він складав на цей самий час 9,2%. Але Швеція продовжує надавати всебічну допомогу підприємствам, а також збільшує державне замовлення. Україна ж у свою чергу реалізувала програму «5-7-9%», яка надає дешеві кредити та заохочує роботодавців не тільки зберігати робочі місця, а й створювати нові [99]. Швеція підвищила на період карантину допомогу безробітним із 1260 дол США в місяць до 1765 дол США, при середній чистій заробітній платі 3300 дол США. В Україні ж не існує чітко встановленого розміру допомоги по безробіттю, є лише її мінімальне та максимальне значення.

Також немалу роль у Шведській моделі розвитку відіграють профспілки. Членство у профспілках серед дієздатного населення Швеції сягає понад 70% [51]. В Україні ж цей показник знаходиться на рівні 25% і більшість учасників профспілок не є активними учасниками, або взагалі ж не знають про своє членство там.

Метою профспілкових рухів в Україні має стати покращення умов праці та стежити за тим, щоб працівники отримували значну частину вартості, яку підприємство створює завдяки їх роботі, тобто уникнути тотальної експлуатації робітника. Також в Україні доцільно впровадити колективні угоди, які мають регулювати, умови зайнятості та вплив працівників на діяльність підприємства. Профспілкова організація має стежити за виконанням моделі колективного договору. Профспілкові організації повинні працювати над питаннями виплати лікарняних і безробіття, пенсій і гарантій збереження роботи, впливати на організацію робочого процесу і звертати увагу на тривалість робочого дня, організовувати професійний розвиток.

В Україні за досвідом Швеції повинен бути створений Робочий суд. Якщо одна сторона порушує умови договору, інша сторона може запросити обговорення, яке може відбуватися як на локальному, так і на центральному рівні. Вирішення конфлікту може бути передано в Робочий суд, в якому представлені обидві сторони. В майбутньому профспілки України повинні відігравати значну роль на ринку праці та мати вплив на уряд. Це допоможе вирішити проблему із безробіттям та знайти компроміс між роботодавцями та робітниками. Профспілки повинні стати рушійною силою для розвитку потенціалу робітників, як це є у Шведській моделі розвитку, де кожен працівник може пройти курси підвищення кваліфікації та легко опанувати нову професію.

Україні потрібно провести часткову націоналізацію найбільших та найперспективніших підприємств всіх стратегічно важливих галузей української економіки: агропромислової, паливно-енергетичного комплексу, машинобудування, житлово-комунального господарства, хімічно-

фармацевтичної та оборонної промисловості. У Швеції багато стратегічно важливих компаній знаходяться в державній власності, а саме:

- Akademiska Hus – займається розвитком та управлінням нерухомості, призначеної для наукової діяльності;
- Apoteket AB – монополіст до 2009 р. на ринку ліків;
- Infranord – монополіст на ринку інженерних послуг для будівництва та обслуговування залізниць;
- Jernhusen A – володіє усіма залізничними станціями та будівлями, які примикають до залізничної дороги;
- Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag – гірничодобувна компанія, має Філії у Фінляндії, Великобританії, Нідерландах, Туреччині та Китаї;
- SJ AB – оператор усіх пасажирських потягів у Швеції;
- Svevia – найбільша компанія по експлуатації та обслуговуванню доріг в Швеції;
- Шведська космічна корпорація (SSC) – розробляє космічні системи, супутники та ракети, надає аерокосмічні інженерні послуги, а також повітряно-морські системи спостереження;
- Systembolaget – єдина мережа роздрібних магазинів, якому дозволено продавати алкогольні напої, що містять більше 3,5% алкоголю;
- Teracom – надає інформаційні та комунікаційні послуги;
- Vattenfall – шведська транснаціональна енергетична компанія;
- Svenska kraftnät – оператор системи передачі електроенергії в Швеції [27].

Також шведський досвід передбачає стягнення величезних податків з надприбутків. У випадку, коли Україна почне вибудовувати нову модель економіки, джерелом надходжень у державний бюджет мають стати податки з олігархічних кланів, які протизаконно заволоділи народним багатством впродовж 1990-х років. Ці кошти, в першу чергу у контексті пандемії, мають піти на розвиток безкоштовної медицини та освіти.

Наступним кроком до застосування Шведської моделі розвитку мусить стати створення кооперативів. Вони, під керівництвом держави, дозволяють ліквідувати або звести до мінімуму безробіття серед молоді. Також досвід шведських кооперативів в сільському господарстві має допомогти українським фермерам створювати агрохолдинги чи колективні господарства. Це призведе до впровадження новітніх технологій та підвищення продуктивності праці. Також важливою є ціль ліквідувати безробіття в селах та селищах міського типу. Головне завдання країни – відмовитись від вимог МФВ зняти мораторій на продаж землі та передати землю у володіння селян та фермерів.

ТНК України повинні взяти на озброєння стратегію формування висококваліфікованих кадрів та професіоналів, що підвищить продуктивність праці на українських фірмах та зробить їх продукцію більш конкурентоспроможною. Вклад у людський потенціал є невід'ємною рисою парадигми функціонування багатонаціональних корпорацій Швеції. Вітчизняні компанії потребують науковців, які здатні працювати у напрямку запровадження новітніх технологій у виробництво та менеджерів, які вміють якісно та ефективно керувати персоналом.

Отже, після переходу України до ринкової економіки, ситуація в країні не покращилась, тому потрібно негайно шукати виходи. Рівень безробіття на вересень 2020 р. сягає понад 10%, причиною є необхідні карантинні обмеження, які негативно впливають на бізнес у країні. Але допомогти у даній ситуації як працівникам, так і роботодавцям повинні державні інститути та реформовані профспілки. Держава, в свою чергу, повинна активно допомагати бізнесу в скрутні часи шляхом зменшення податкового навантаження та надання доступних кредитів. До державної власності мають бути передані найбільш важливі та стратегічні підприємства паливно-енергетичної, оборонної, хімічно-фармацевтичної промисловості тощо. Перспективною є ідея створення кооперативів, які зможуть подолати безробіття, особливо серед молоді та дати волю підприємцям до створення стартапів, ноу-хау, крупних підприємств спільної форми власності. Також корпораціям України необхідно інвестувати у

потенціал своїх працівників, які можуть у майбутньому стати професіоналами та принести користь, як компанії так і країні в цілому.

3.3 Шведська інноваційна політика та її перспективи

У Шведській моделі розвитку дослідження і інновації повністю інтегровані в інноваційну політику та інституційну базу. Економіка лежить в основі науки і технології, а інновації забезпечують структуру стимулювання всіх галузей [23]. Сильні сторони шведської інноваційної системи створюють ідеальні умови для розвиненої і стабільної економіки поряд з високою якістю життя і соціальною рівністю. Інновації не в останню чергу отримують вигоду з сильною кадровою базою, значних інвестицій в НДДКР. Зокрема, Швеція служить зразковим прикладом в ряді областей, які сприяють розширенню інноваційних навичок. Країна стає провідною економікою світу по використанню можливостей через інфраструктуру інформаційно-комунікаційних технологій і розвиток електронного уряду [46].

З початком нового століття стали збільшуватися державні витрати на інвестиції у вищу освіту, НДДКР і розробку програмного забезпечення. Вже з 2001 р. в національній інноваційній системі Швеції стали з'являтися спеціальні агентства, які роблять ставку на підтримку інноваційної активності малих і середніх підприємств. Дотримуючись цієї ідеї, був відкритий і з тих пір успішно функціонує цілий спектр організацій, що виконують такі функції: бізнес-інкубатори, інноваційні спільноти при університетах, венчурні фонди і регіональні фонди підтримки інновацій. Багато в чому саме на цю надбудову покладаються надії, пов'язані з появою нових інноваційних флагманів шведської економіки.

Саме завдяки безперервній взаємодії держави, науки і бізнесу в країні успішно продукувалися нові знання, які поширювалися в ході комунікацій між суб'єктами економіки. На сьогоднішній день економіка Швеції являє собою розвинену, експортно-орієнтовану систему, головними ресурсами якої є ліс,

гідроенергія і залізна руда. Швеція зуміла вибудувати сучасну інфраструктуру, чудові внутрішні і зовнішні системи комунікацій з висококваліфікованою робочою силою, близько 90% її продукції виробляється приватними компаніями.

Все більшу роль в економіці Швеції відіграють наукоємні галузі промисловості, такі як: інформаційні технології і біомедицина, внаслідок розвитку інфраструктури і високого загального рівня освіченості населення. Безсумнівно, інноваційна сфера не може існувати без державної підтримки у вигляді відповідних законів, норм чи правил, спрямованих на підтримку компаній. Наука та інноваційний процес – це зона великого ризику, тому роль держави в підтримці і регулюванні найважливіших елементів національних інноваційних систем більше, ніж в інших економічних підсистемах. Наприклад, згідно з даними Організації з економічного співробітництва та розвитку (OECD) за період з 2000-2016 рр. Швеція перемістилася з п'ятого на друге місце в рейтингу країн, що інвестують в дослідну діяльність і технологічні розробки [42]. В цілому, аналізуючи особливості державної інноваційної політики Швеції, можна з успіхом виявити ряд закономірностей, характерних для поетапного розвитку шведської моделі інноваційної економіки. В основному, ці особливості пов'язані із застосуванням заходів зі стимулювання інноваційної активності і прискорення інноваційного розвитку. Тобто вони неодмінно включають в себе різного роду пільги, фінансову підтримку, заходи щодо поліпшення взаємодії науки і бізнесу. Також дані особливості пов'язані з розподілом ролі держави і приватного сектора в цих процесах.

Проте, виділяючи відмінності, в першу чергу варто сказати, що в Швеції більшість витрат на НДДКР здійснюється підприємницьким сектором. Це відбувається через обмеження урядом підтримки в підприємницькому секторі та проведенням досліджень лише в сфері оборони. В цілому, всього лише 13% державного бюджету йде на фінансування НДДКР. Однак держава, беручи до уваги важливість і державну необхідність подібних досліджень, охоче фінансує

фундаментальні дослідження, намагаючись в цьому знайти власну вигоду в першу чергу для розвитку промисловості.

Важливо й те, що шведську економіку відрізняє високий рівень освіти і кваліфікації зайнятості в державному секторі, ефективна робота державних інститутів та стабільна політична система. Саме ці орієнтири сприяють розвитку ринку венчурного капіталу. Незважаючи на це, національна система підтримки і стимулювання комерціалізації результатів діяльності НДДКР за допомогою створення і розвитку нових підприємств часто характеризується як порівняно слабка і фрагментарна. Низька результативність в плані підвищення комерціалізації результатів діяльності НДДКР стала причиною створення ряду організацій, на які поклали відповідальність за розвиток прогресивної політики щодо процвітання бізнесу. До таких організацій належать: Інноваційний Міст (підтримка комерціалізації результатів наукових досліджень); ALMI (Бізнес-Партнерство, що підтримує створення бізнесу); Промисловий Фонд (державний венчурний інвестор); Агентство з інвестицій в Швецію (сприяє притоку інвестицій).

Не можна не визнати, що систематичні зусилля по налагодженню і зміцненню співпраці між приватним, дослідницьким і освітнім секторами, цільова підтримка важливих для інноваційно-технологічного потенціалу напрямків, так само як і державна підтримка потенційних інноваційних фірм створили прекрасний стимул і розвинули потенціал розвитку шведської інноваційної економіки.

Постійне оновлення програм комерціалізації інновацій, програм по створенню технологій, залучення іноземних інвестицій різних транснаціональних корпорацій, сприятливе законодавство в області захисту інтелектуальної власності, систематичне вивчення і впровадження результатів міжнародного досвіду в комплексі сприяє успішному впровадженню інноваційних технологій.

Одне із головних досягнень шведської інноваційної моделі — це зосередження на своїй території ключових центрів НДДКР навіть не дивлячись

на такі невеликі обсяги інвестицій. Пріоритет наявності в країні провідних центрів НДДКР пояснюється стратегічною важливістю зв'язків бізнесу і університетів, дослідницьких центрів. Також це можна пояснити наявністю високоякісної робочої сили та державною підтримкою основних НДДКР.

Для наукоємного бізнесу шведських багатонаціональних корпорацій характерний вихід на закордонні ринки з використанням стратегії послідовних злиттів і поглинань, які є для наукоємних компаній таким же невід'ємним стратегічним інструментом підвищення своєї конкурентоспроможності, як і постійне нарощування НДДКР. Це, в кінцевому підсумку, дозволяє активно виходити і стабільно триматися не тільки на європейській, а й навіть на американських економічних аренах.

Перспективною рисою шведської моделі інновацій може стати східний вектор, який стає все більш пріоритетним. Швидше за все, що в найближчі десятиліття можна очікувати встановлення все більш тісних контактів між шведськими багатонаціональними корпораціями та азійськими.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день формування конкурентоспроможної в міжнародних масштабах моделі інноваційної економіки Швеції – це процес поступової інтернаціоналізації, перехід до спеціалізації як відповідь на виклики глобальної конкуренції. Швеція також є зразком регіону, де внутрішні інтеграційні зв'язки значно більш вагомі, ніж зовнішні. Можливо, що ключовим фактором успіху став той факт, що перейнята у британських вчених-економістів практика орієнтації на приватну ініціативу дозволила Швеції перекласти провідну роль її інноваційного розвитку не державі, а економічним структурам, які будуть в першу чергу прагнути до розвитку попиту на інновації та практикувати регіональний підхід до інвестицій, тоді як держава буде шукати вигоду від продажів. В цілому ж для здійснення своєї централізованої політики стимуляції інноваційного розвитку, Швеція змогла визначити чотири пріоритетні для фінансування сфери НДДКР. У цей список увійшли розвиток центрів високих технологій, медицина, біотехнології, навколишнє середовище, які

представляють собою з'єднання науково-дослідного і комерційного потенціалу в інтересах швидкої та ефективної комерціалізації інновацій. Інноваційна активність Швеції за цими чотирма напрямками не давала збоїв, що підтверджує ефективність проведених заходів, інвестицій та роботи «мозкових» центрів. Неодмінною умовою успішного існування національної системи інноваційного розвитку не можна не визнати послідовну і довгострокову інноваційну політику держави, в якій чітко сформульовані цілі і задачі, а також продумано раціональне використання наявного інноваційного потенціалу як фундамент побудови економіки знань і здійснення запланованої інноваційної політики. Однак, як показує досвід зарубіжних країн, і в першу чергу Швеції, в умовах глобальної конкуренції найважче – це не досягти статусу промислово розвиненої країни, а утримати його. Саме тому вся діяльність з розвитку та інноваційного зростання країни була законодавчо оформлена і зафіксована не тільки в законах, а й в численних стратегіях міністерств, уряду, спеціальних рад з розвитку технологічних стратегій. Подібні органи не тільки здійснюють інвестиції в створення нових технологій, але і підтримують їх розвиток і комерціалізацію. Тому, видається доречним розділити всю існуючу документацію на три категорії: закони, державні і регіональні стратегії, урядові «інноваційні плани», міжнародні договори, укладені Швецією для поліпшення інноваційного клімату.

«Інноваційна Швеція» стала не чим іншим, як відображенням загальноєвропейського процесу розвитку інновацій: Швеція, слідуючи Лісабонської стратегії Європейського Союзу, була співробітником всього регіону, перетворюючи його в регіон з найбільш конкурентоспроможною економікою в світі. Разом з тим, Швеція прагнула стати країною з найбільш конкурентоспроможною економікою, заснованою на знаннях в межах Європи. У 2005 р. Уряд спільно з представниками шести ключових галузей шведської економіки і їх профспілковими організаціями приступили до складання нової стратегічної програми їх розвитку. До числа цих галузей були також додані

автомобілебудування, інформаційні технології, лісова і деревообробна промисловість, металургія, фармацевтична промисловість і біотехнічна галузь.

Отже, шведська інноваційна модель створює ідеальні умови для стабільного розвитку багатонаціональних корпорацій та економіки у цілому. Але, як показує практика тренди і виклики у розвитку завжди змінюються. Тому, щоб шведська інноваційна модель і далі залишалася передовою у Європі і мала таку ж високу продуктивність, уряд разом із бізнесом повинні шукати компроміси та налагоджувати ефективну співпрацю. Так, в першу чергу необхідно відділити прагнення поєднувати відносини ринку і регулювання від держави. Також важливо, щоб більша частка впливу була у приватного сектора в сфері виробництва і споживання. Двома домінуючими цілями має залишатися повна зайнятість і вирівнювання доходів.

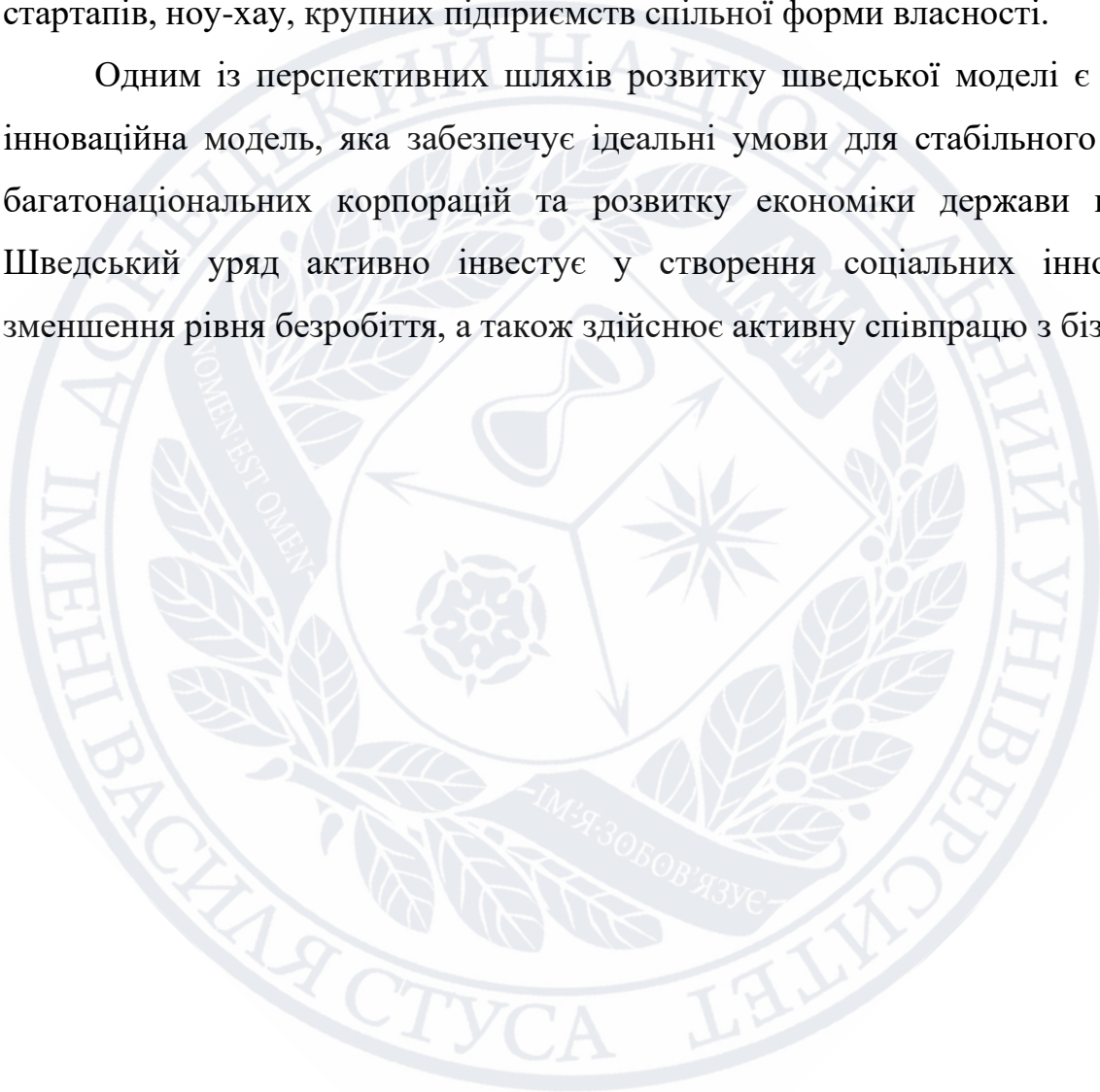
Висновки до розділу 3

Отже, у розділі було визначено, що якщо і надалі шведські багатонаціональні компанії не будуть відходити від своєї парадигми функціонування, вони будуть залишатися успішними. Менеджери чітко дотримуються правил, встановлених державою, та знаходять їх абсолютно справедливими. Майже всі Шведські компанії планують в понад 7 разів збільшити фінансові результати до 2025 р. і мають всі необхідні для цього можливості – технології, висококваліфіковані кадри, тощо. Volvo Group та AB Electrolux все краще опановують зарубіжні ринки, створюють філії у високорозвинених країнах та мають змогу поглинати конкурентів. Продукція даних корпорацій все більше стає наукомісткою через значні інвестиції у НТП та бажання компаній створювати товари-новинки й виходити на ринки високотехнічної продукції.

Для України пропонується побудувати економіку змішаного типу, як це зробила Швеція. Важливим кроком у цьому процесі є активна діяльність відповідних державних інститутів та реформування профспілок. Держава,

повинна активно допомагати бізнесу в скрутні часи шляхом зменшення податкового навантаження та надання доступних кредитів. До державної власності мають бути передані найбільш важливі та стратегічні підприємства паливно-енергетичної, оборонної, хімічно-фармацевтичної промисловості тощо. Перспективною є ідея створення кооперативів, які зможуть подолати безробіття, особливо серед молоді та сприяти підприємцям у створенні стартапів, ноу-хау, крупних підприємств спільної форми власності.

Одним із перспективних шляхів розвитку шведської моделі є шведська інноваційна модель, яка забезпечує ідеальні умови для стабільного розвитку багатонаціональних корпорацій та розвитку економіки держави в цілому. Шведський уряд активно інвестує у створення соціальних інновацій та зменшення рівня безробіття, а також здійснює активну співпрацю з бізнесом.

ВИСНОВКИ

1. У роботі визначено, що зародження Шведської моделі економічного розвитку відбулося на початку XX століття, спочатку це був соціалізм. Але, дана модель передбачала значне обмеження підприємницької діяльності, що протирічить ментальності шведів, тому в модель були додані елементи вільного ринку та лібералізму, що стали її основною частиною. Швеція у період холодної війни дотримувалася нейтралітету та не надавала переваги ні одній наддержаві, обравши самостійний вектор розвитку, який був побудований, виходячи з економічної традиції країни та об'єднавши в собі найсильніші сторони капіталізму та соціалізму. Ця модель показала свою життєздатність та перспективність на практиці. Всі недоліки цієї економічної системи, можна знайти лише розглянувши її скрізь ринкове бачення ведення бізнесу. Але їх шведи трансформували в свої переваги, на які із захоплення дивиться увесь світ. Основним недоліком моделі є обмеження дій для підприємців та високі податки, які можуть нівелювати усі надприбутки. Сильною стороною Шведської економічної системи є рівність між населенням, повне соціальне забезпечення кожного жителя, високий рівень освіти та достатня кількість робочих місць.

2. За результатами проведеного аналізу діяльності шведських багатонаціональних корпорацій, визначено, що вони залишаються на передових позиціях на багатьох ринках світу. У щорічному рейтингу Forbes Global 2000 – найкращих публічних компаній світу присутні 26 шведських корпорацій. Шведські БНК є новаторами у своїх сегментах ринку, завжди удосконалюючи свою продукцію та створюючи новинки. За останні роки передові корпорації Швеції змогли відкрити філії у високорозвинених країнах світу, таких як: Франція, США, Великобританія, Німеччина, Японія тощо. Це дає їм змогу створити справжній плацдарм для майбутнього розвитку та експансії ринків розвинутих країн.

3. За результатами економетричного аналізу, проведено на основі даних двох корпорацій – AB Electrolux та Volvo Group, було визначено, що такі фактори компаній як: щорічні грошові резерви, збережені завдяки лояльності державних податкових органів, обсяг чистого прибутку та обсяги інвестицій у науково-технічний прогрес є важливими та впливають на приріст активів. Найбільший вплив на приріст активів БНК AB Electrolux спричиняють щорічні інвестиції у науково-технічний прогрес, а для Volvo Group ключовим фактором впливу визначено збільшення прибутку компанії за рахунок нарощення обсягу продажів.

4. Скандинавський менеджмент йде у ногу з часом та намагається пристосуватись до сучасних викликів. Скандинавські менеджери є професіоналами своєї справи та мають високий авторитет серед іноземних колег. Узявши усі найкращі риси іноземних моделей управління персоналом (Японська, Американська та Західноєвропейська), вона набула риси демократичності та справедливості, підвищивши продуктивність праці на підприємствах та підкреслила особливість свідомості та моралі жителів Скандинавського півострова. Шведська модель економічного розвитку містить багато вражаючих досягнень. Показники якості життя, охорони здоров'я та рівня освіти Швеції є одними з найкращих у світі. Країна є політично стабільною, з високим рівнем зайнятості та надзвичайно низьким рівнем конфліктів. Високий рівень економічної рівності та збереження людського капіталу - обидві відмінні риси шведської моделі – породжують динамічні переваги, компенсуючи частково статичні втрати ефективності завдяки більшому втручанню громадськості у ринкові процеси.

5. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення діяльності шведських БНК та можливості застосування даної моделі в Україні. Шведські компанії планують збільшити свої фінансові результати у 7 разів до 2025 р. І мають всі для цього необхідні ресурси – як і технологічну продукцію, так і висококваліфіковані кадри. Volvo Group та AB Electrolux все краще опановують зарубіжні ринки, створюють філії у високорозвинених країнах та мають змогу

поглинати конкурентів. Продукція даних корпорацій все більше стає наукомісткою через значні інвестиції у НТП та бажання компаній створювати новинки та виходити на ринки високотехнічної продукції.

6. Визначено, що після переходу України до ринкової економіки, ситуація в країні не покращилась, тому потрібно негайно шукати шляхи виходу з ситуації, що склалася. Рівень безробіття на вересень 2020 р. становить понад 10%, причиною є необхідні карантинні обмеження, які негативно впливають на бізнес у країні. Але допомогти у даній ситуації, як працівникам, так і роботодавцям повинні державні інститути та реформовані профспілки. Доцільно створити систему трудових договорів, які б чітко регламентували відносини на ринку праці, це допомогло б зберегти бізнес та робочі місця. Держава, в свою чергу, повинна активно допомагати бізнесу у скрутні часи, що частково спостерігається зменшенням податкового тиску та надання доступних кредитів. До державної власності мають бути передані стратегічні підприємства паливно-енергетичної, оборонної, хімічно-фармацевтичної промисловості тощо. Перспективною є ідея створення кооперативів, які зможуть подолати безробіття, особливо серед молоді та сприяти створенню підприємцями стартапів, ноу-хау, крупних підприємств спільної форми власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adler-Karlsson G. Functional Socialism: A Swedish Theory for Democratic Socialization. Stockholm, Prisma, 1969. 420 p.
2. Adler-Karlsson G. Reclaiming the Canadian Economy : A Swedish Approach through Functional Socialism / introduction of A. Rotstein. Toronto : Anansi, 1970. 320 p.
3. Alstadsæter A., Johannesen N., Zucman G. Who Owns the Wealth in Tax Havens? Macro Evidence and Implications for Global Inequality. *Journal of Public Economics*. 2018. Vol. 162. P. 32-47.
4. Andersson J. Between Growth and Security : Swedish Social Democracy from a Strong Society to a Third Way. Manchester : Manchester University Press, 2007. 176 p.
5. Antal förlorade arbetsdagar på grund av arbetsmarknadskonflikter. Available at: <http://www.mi.se/files/PDF-er/Om%20konflikter/konfliktdia.pdf> (Last accessed: 10.11.2020).
6. Barber W. J. Gunnar Myrdal : An Intellectual Biography. Basingstoke. N. Y. : Palgrave Macmillan, 2008. 233 p.
7. Barth E., Moene K.O., Willumsen F. The Scandinavian Model — An Interpretation. *Journal of Public Economics*. 2014. Vol. 117. P. 12-29.
8. Bengtsson E. Wage Restraint in Scandinavia: During the Postwar Period or the Neoliberal Age? *European Review of Economic History*. 2015. Vol. 19. P. 359-381.
9. Bergh A., Bjørnskov C. Trust, Welfare States and Income Inequality: Sorting out the Causality. *European Journal of Political Economy*. 2014. Vol. 35. P. 183-199.
10. Bergqvist C. (1990) Myten om den universella svenska välfärdsstaten, *Stadsvetenskaplig Tidskrift*, 3. P. 223–233.
11. Capital et idéologie, Éditions du Seuil, Paris, 2019. 139 p.

12. Den svenska modellen, available at: <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-Atillo/Den-svenska-modellen> (Last accessed: 15.11.2020).
13. Elmer Å., Blomberg S. m fl. Svensk socialpolitik, Lund, Sweden. 1988. 156 p.
14. En politik för engagemang – långsiktighet och oberoende för civilsamhället. Kulturutskottets betänkande. Sveriges riksdag. 2017. 46 p.
15. Erixon L. The golden age of the Swedish model, 1996. 83 p.
16. Erixon L. The Rehn-Meidner Model in Sweden: Its Rise, Challenges and Survival. *Journal of Economic Issues*. 2010. Vol. 200, P. 66–76.
17. Esping-Andersen G. Politics against Markets: The Social Democratic Road to Power. Princeton, Princeton University Press, 1985. 387 p.
18. European Commission. Standard Eurobarometer 79. Spring 2013. Public Opinion in the European Union. Fieldwork: May 2013. Available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb79/eb79_anx_en.pdf (Last accessed: 10.11.2020).
19. Fahlgren M. Det nya folkhemmet, Göteborgs universitet, Göteborg, Sweden. 2008. 40 p.
20. Forbes Global 2000 — список 2000 найбільших публічних компаній світу за версією журналу Forbes. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/global2000/#53b60a47335d> (дата звернення: 06.11.2020).
21. Foster J. B. The making of Scandinavian ecosocialism. The Politics of Ecosocialism: Transforming Welfare. 2015. 195 p.
22. Granskning av kommissionens diskussionsunderlag om globaliseringen. Näringsutskottets utlåtande 2017/18:NU8. Stockholm den 19 Oktober 2017. Tryck: Elanders Sverige AB, Vällingby 2017. P. 27-41.
23. Have Sweden's politicians totally lost their sense of direction. Available at: <http://www.thelocal.se/20140114/haveswedens-politicians-totally-lost-their-sense-of-direction> (Last accessed: 10.11.2020).

24. Holmberg S., Näsman P., Wänström K. (2010) Riksdagsvalet 2010 Valu. Available at: http://svt.se/content/1/c8/02/15/63/14/ValuResultat2010_100921.pdf (Last accessed: 10.11.2020).
25. Household finances general statistics. URL: <http://www.scb.se/> (Last accessed: 12.11.2020).
26. How do OECD labour markets perform? URL: <http://www.oecd.org/> (Last accessed: 10.11.2020).
27. Klevmarken N.A. The Distribution of Wealth in Sweden: Trends and Driving Factors. Uppsala Universitet. Department of Economics. Working Paper 2006: 4, 22 p. 19. Löntagarfonder. URL: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Löntagarfonder> (Last accessed: 10.01.2014).
28. Krugman, Paul. Thomas Piketty Turns Marx on His Head. *The New York Times*, 2014. URL: <https://www.nytimes.com/column/paul-krugman> (Last accessed: 24.11.2020).
29. Lennart S. An economic history of modern Sweden. NY.: Routledge, 2012. 356 p.
30. Li H. Democratic Socialism. Political Thought and China's Transformation. Palgrave Macmillan UK, 2015. P. 60-78.
31. Löfven: 'I'll rule with anyone except Jimmie'. URL: <http://www.thelocal.se/20131108/lofven-ill-rule-withanyone-except-jimmie> (Last accessed: 17.11.2020).
32. Milenkovic N., Vukmirovic J., Bulajic M., Radojicic Z. A multivariate approach in measuring socio-economic development of MENA countries. *Economic modeling*. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.econmod.2014.02.011> (Last accessed: 17.11.2020).
33. Nuti D. M. Socialism on earth //Cambridge Journal of Economics. 1981. T. 5. №. 4. P. 391-403.
34. Porter M., Stern S., Green M., Social Progress Index 2015 Executive Summary. URL: socialprogressimperative.org (Last accessed: 24.11.2020).

35. Riksdagsvalet i Sverige 2014, SIFO. URL: http://sv.wikipedia.org/wiki/Riksdagsvalet_i_Sverige_2014 (Last accessed: 2.11.2020).
36. Rojas M. Sweden after the Swedish Model. Stockholm, Timbro, 2005. 92p.
37. Social Trust and Radical Individualism : The Paradox at the Heart of Nordic Capitalism/ The Nordic Way. Stockholm : Global Utmaning, 2011. 29 p.
38. Steinbaum, Marshall (2020-03-25). Thomas Piketty Takes on the Ideology of Inequality. Boston Review (Last accessed: 2.11.2020).
39. Strikes and lockouts – 9C Days not worked, by economic activity. URL: <http://laborsta.ilo.org> (Last accessed: 10.11.2020).
40. Stromberg P.G. Cooperative Individualism in Swedish Society. *Ethnos*. 1991. Vol. 56. № 3-4. P. 15-30.
41. Sveriges ekonomi: statistikt perspektio, Mublicerad mars, 2016. Stokholm. 29 p.
42. Sweden. URL: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/sweden/> (Last accessed: 29.11.2020).
43. Torben M. Andersen, Bengt Holmström, Seppo Honkapohja, Sixten Korkman, Hans Tson Söderström, Juhana Vartiainen «The Nordic Model. Embracing globalization and Sharing risks». *The Research Institute of the Finnish Economy* (ETLA). Taloustieto. 2016. 167 p.
44. Trade union density. Available at: <http://stats.oecd.org> accessed (Last accessed: 30.11.2020).
45. Union experts offer bold tax reform plan. URL: <http://www.thelocal.se/20140214/union-economist-paintbold-tax-reform-palette> (Last accessed: 19.11.2020).
46. Unions urge Social Democrats to go it alone. URL: <http://www.thelocal.se/48336/20130605/> (Last accessed: 10.07.2020).
47. Väljarbeteende – Henrik Ekengren Oscarsson. URL: <http://www.henrikoscarsson.com> (Last accessed: 10.11.2020).

48. Viana A.G., Cunha P.H. The Swedish model: an alternative to macroeconomic policy. *Brazilian Journal of Political Economy*. 2016. P. 266–285.
49. Аверьянов О.В. Лібералізм як соціальна політика держави. *Економіка, підприємництво і право*. Вип. № 6. 2012 р. С. 37-43.
50. Амосова В.В., Гукасян Г.М. Экономическая теория Москва : Эксмо, 2014. 736 с.
51. Березина А.С. Интеграция скандинавской модели. 2012. 160 с.
52. Боднарчук Т.Л. Теоретико-методологічні засади аналізу політики протекціонізму. *Економіка*. Вип. №8. 2013 р. С. 75-87.
53. Бут М. Почти идеальные люди : Вся правда о жизни в «скандинавском раю». Москва : Эксмо, 2017. 336 с.
54. Вайнштейн Г. Популізм в сучасній Європі: нові тенденції. *Світова економіка і міжнародні відносини*. №12. 2013р. С. 24-33.
55. Веретевская А. Мусульмане в Швеции: обострение интеграционного кризиса. URL: <http://www.perspektivy.info> (Last accessed: 20.11.2020).
56. Волков А.М. Швеция : инвестиционная модель в действии. *Современная Европа*. 2005. № 1. С. 54-62.
57. Волков А.М. Швеция: социально-экономическая модель. Москва: Мысль, 1991. 188 с.
58. Орехова Т.В., Іщук Ю.А. Вплив основних глобальних проблем сучасності на розвиток світової економіки. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2017. Т. 25, Вип. 9. С. 44-58
59. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. Москва : Норма, 2009. 416 с.
60. Глобальний фінансовий портал. URL: Investing.com (дата звернення: 06.11.2020).
61. Головінов О.М. Державний сектор сучасної економіки : теоретико-методологічний аспект : монографія. Донецьк, 2010. 396 с.

62. Горбач Л. Міжнародні економічні відносини: підручн. Л. Горбач, О. Плотніков. Київ: Кондор, 2015. 263 с.
63. Гришин И. Шведская модель общественного развития: дихотомия рынок–политика. *Мировая экономика и международные отношения*, 2005, № 10. С. 76-87.
64. Гришин И. Швеция все более теряет особость. *Мировая экономика и международные отношения*, 2011, № 3. С. 46-56.
65. Гришин И. Экономическая демократия: шведский казус. *Мировая экономика и международные отношения*, 2006, № 5. С. 40-52.
66. Гришин И.А Швеция после Шведской модели. *Мировая экономика и международные отношения*. 2014, № 6. С. 53–64.
67. Гришин И.А. Социал-демократия Швеции: трудное расставание с прошлым. *Мировая экономика и международные отношения*. 2000. №9. С. 17-31.
68. Данько М. Реорганізація підприємств у контексті формування корпоративних структур. *Економіка України*. 2007. № 1. С. 64-70.
69. Коуэлл Ф. Микроэкономика. Принципы и анализ: учебник. Фрэнк Коуэлл. Пер. с англ. Москва: Изд-во «Дело» АНХ, 2011. 720 с.
70. Кудров В.М. Мировая экономика: социально-экономические модели развития / учеб. пособие. 2015. 335 с.
71. Курочкин А.В. Реформирование регионального управления в условиях становления сетевого общества: скандинавская модель. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. *Вопросы теории и практики*. 12. №. 5-1. С. 53-67.
72. Лащев А.М. Шведская школа экономического роста. Вестник СПбГУ. Серия 5: Экономика. 2007. URL: <http://cyberleninka.ru> (дата звернення: 16.10.2020).
73. Ломакин В.К. Мировая экономика: учебник. Москва: Юнити, 2014. 671 с.

74. Маркович І.Б. Протекціонізм або лібералізм: виклики для української економіки. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua> (дата звернення: 10.09.2020).

75. Модели экономических систем. URL: https://spravochnick.ru/ekonomika/ekonomicheskaya_sistema/modeli_ekonomicheskikh_sistem/ (дата звернення: 15.11.2020).

76. Мюллер-Армак А. Предложения по осуществлению социальной рыночной экономики. *Политэконом.* 1996. № 1. С. 53–64.

77. Мюрдаль Г. Мировая экономика : Проблемы и перспективы. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1958. 336 с.

78. Орусова О.В. Экономическая теория Дж. М. Кейнса и ее реализация в Японии. *Экономика и предпринимательство.* 2016. № 8. С. 45–53.

79. Офіційний сайт AB Electrolux. URL: <https://www.electroluxgroup.com/> (дата звернення: 15.11.2020).

80. Офіційний сайт Vovlo Group. URL: <https://www.volvogroup.com/> (дата звернення: 15.11.2020).

81. Офіційний сайт про Швецію для російськомовних. URL: sweden.se (дата звернення: 15.11.2020).

82. Охота В.І. Лібералізм та протекціонізм в умовах необхідності забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. *Економіка та регіон. Світове господарство і міжнародні економічні відносини.* 2015. №4 (27). С. 15-22.

83. Портер М. Международная конкуренция: пер. с англ. Москва : Междунар. отношения, 2013. 316 с.

84. Самаруха А.В. Развитие национальной инновационной системы. *Известия Иркутской государственной экономической академии.* 2011. № 1. С. 49–53.

85. Самаруха В.И. Роль государства в регулировании рыночной экономики. *Известия Иркутской государственной экономической академии.* 2004. № 3. С. 4–12.

86. Світовий банк. URL: www.worldbank.org (дата звернення: 30.10.2020).
87. Северная Европа. Регион нового развития / Под. ред. Дерябина Ю., С., Антюшиной Н. Москва: Весь мир, 2008. 508 с.
88. Семенов Г.А. Міжнародні економічні відносини: аналіз стану реалії і проблеми: навч. посібн. Київ : ЦНЛ, 2010. 231 с.
89. Сірко А.В. Корпоративні відносини в перехідній економіці : проблеми теорії і практики. Київ : Імекс, 2004. 413 с.
90. Солодков М.В. Особенности развития малого предпринимательства в условиях глобальной хозяйственной системы. Актуальные вопросы общественного развития в контексте цивилизационного подхода : сб. науч. тр. Иркутск, 2016. С. 38–46.
91. Томас Пикетти Капитал в XXI веке, Ad Marginem. Москва, 2015. 339 с.
92. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: моногр.: у 2 т. Т. 1. / за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. Київ : КНЕУ, 2015. 812 с.
93. Філатов В.В. Напрямки сучасної митної політики України. Митна справа, 2013. № 4(64). С. 24–30.
94. Фоміна М.В. Проблеми сталого економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія. Донецьк. 2010. 358 с.
95. Фурастье Ж. Технічний прогрес і капіталізм з 1700 на 2100 рік. Яке майбутнє очікує людство? Прага: Світ і соціалізм. 1964. 335 с.
96. Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність : теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Київ : КНЕУ, 2007. 312 с.
97. Юрченко К. Загальні принципи регулювання міжнародної торгівлі в рамках Світової організації торгівлі та підвищення загального економічного розвитку країн, що розвиваються. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 61–63.

98. Якубовська Олена Андріївна. Протекціонізм і лібералізм у зовнішньоторговельних відносинах у процесі глобалізації економіки. Вісник Харківського національного ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2011. № 3. С. 12-17.

99. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2020).

100. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку URL: <http://www.oecd.org/> (дата звернення: 15.11.2020).

101. Ковальчук Д.О. Функціонування багатонаціональних корпорацій в умовах шведської моделі розвитку на прикладі АВ ELECTROLUX ХХ. Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання : Матеріали ХХ міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених (м. Вінниця, 24-25 листопада 2020 р.). Вінниця: ДонНУ імені В. Стуса, 2020. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/vidavnitstvo-donnu-imeni-vasilya-stusa/> (дата звернення: 27.11.2020).

102. Ковальчук Д.О. Advantages and disadvantages of the Scandinavian business model. Актуальні питання гуманітарних, технічних і природних наук : Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції (м. Вінниця, 22 листопада 2017 р.). Вінниця: ДонНУ імені В. Стуса, 2020. С. 33-35.

103. Ковальчук Д.О. Переваги та недоліки Скандинавської моделі ведення бізнесу. Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання : Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Вінниця, 7 грудня 2017 р.). Вінниця: ДонНУ імені В. Стуса, 2020. С. 181-183.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Індекс індивідуалізму ряду країн світу

Країна	Індекс індивідуалізму
Сполучені Штати Америки	91
Данія	74
Швеція	71
Норвегія	69
Фінляндія	63
Південна Корея	18
Еквадор	8

Джерело: складено автором на основі [66]

ДОДАТОК Б

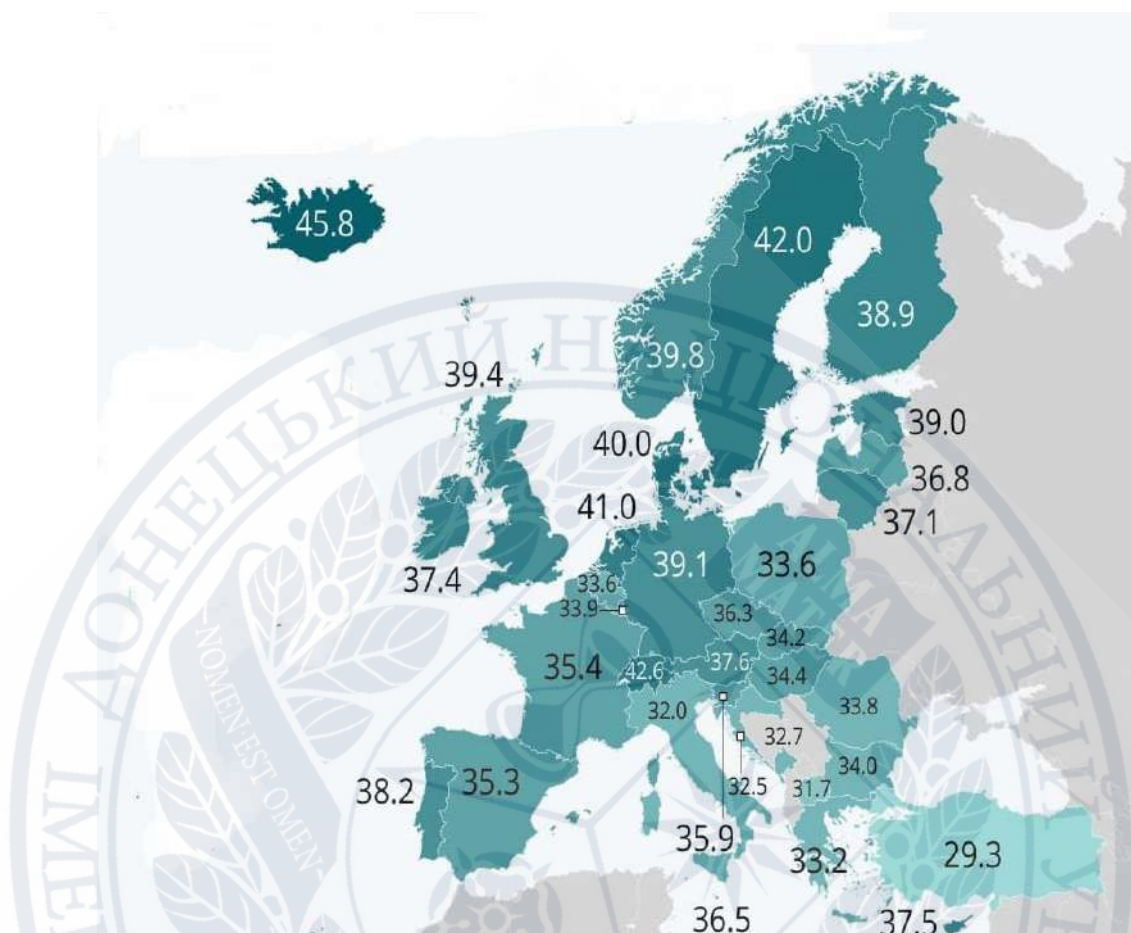

Рисунок Б.1 – Тривалість трудового життя у країнах Європейського Союзу

Джерело: [81]

ДОДАТОК В

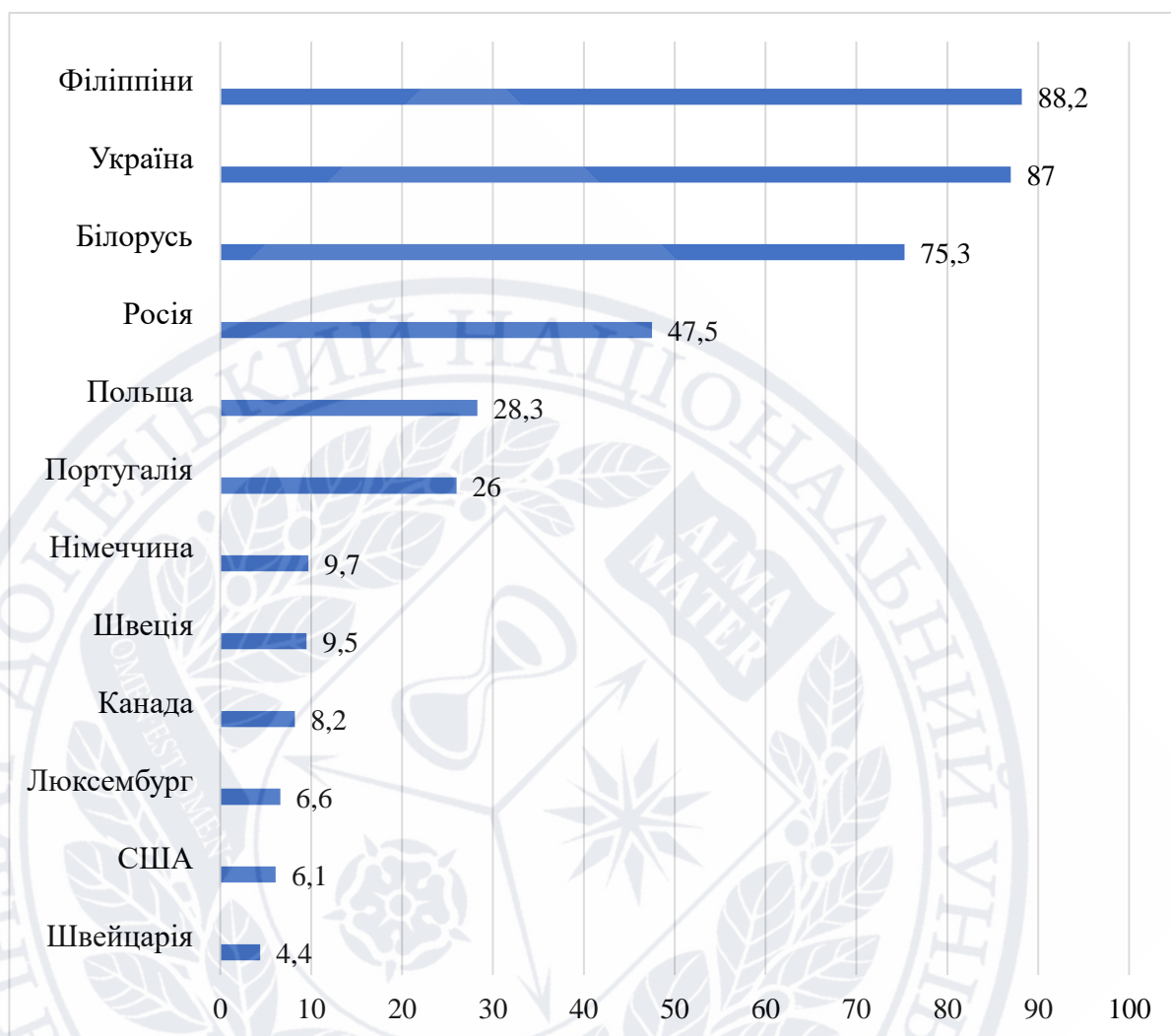

Рисунок В.1 – Індекс iPhone – 2020

Джерело: [81]